

Usporedba pristupa poticanju pismenosti u redovnom i Montessori programu

---

Jež, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:556973>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

NIKOLINA JEŽ

USPOREDBA PRISTUPA POTICANJU
PISMENOSTI U REDOVNOM I
MONTESORI PROGRAMU

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Nikolina Jež

**USPOREDBA PRISTUPA POTICANJU
PISMENOSTI U REDOVNOM I
MONTESSORI PROGRAMU**

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. Adrijana Višnjić Jevtić

SUMENTOR: mag. preasc. edu. Ivana Golik

Zagreb, rujan 2022.

Zahvaljujem mentoricama na savjetima i nesebičnoj pomoći pri izradi ovog rada. Posebno zahvaljujem svojim roditeljima, bratu, Luki i prijateljicama na beskrajnoj podršci, razumijevanju i strpljenju.

SAŽETAK

Predvještine čitanja i pisanja nužan su preduvjet za razvoj vještina čitanja i pisanja kojima dijete ovladava u školi. Njihov razvoj započinje od najranije dobi djeteta. Aktivnosti i sadržaj vezani uz razvoj vještina početnog čitanja i pisanja ne provode se nužno samo u centru početnog čitanja i pisanja, već su podjednako zastupljene i u svim ostalim centrima sobe dnevnog boravka djece rane i predškolske dobi, a usvajaju se i nesvjesno, kroz igru. Poticajna okolina uvelike doprinosi cjelokupnom razvoju djeteta, pa tako i razvoju predvještina čitanja i pisanja. Zahvaljujući suvremenim metodama učenja, poput metode Brain Gym i metode Ples pisanja, djeci je omogućeno zabavno i jednostavno učenje kroz igru, stimulirajući pritom razvoj mozga. Osim dominantne pedagoške koncepcije, u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju u hrvatskoj omogućen je rad i po alternativnim pedagoškim koncepcijama. Jedna od najzastupljenijih alternativnih pedagoških koncepcija je Montessori, a ona se ostvaruje u Montessori vrtićima ili kao posebni program u redovnim odgojno obrazovnim ustanovama. Cilj ovog diplomskog rada je uvidjeti važnost predvještina čitanja i pisanja za razvoj djeteta te prikazati njihove značajke i doprinose u radu s djecom rane i predškolske dobi. U svrhu pisanja ovog rada provedeno je kvalitativno istraživanje metodom intervjuiranja na uzorku od pet odgojiteljica rane i predškolske dobi. Provedeno istraživanje potvrdilo je kako u praksi odgojitelji ovom području poklanjaju mnogo pažnje. Rezultati provedenog istraživanja prikazali su i spremnost odgojitelja na usavršavanje i učenje te primjenu elemenata raznih pedagoških koncepcija u njihovu radu kako bi djeci omogućili što više načina za razvoj početne pismenosti. Nadalje, rezultati potvrđuju da odgojitelji uočavaju važnost vještina početnog čitanja i pisanja te da su svjesni svoje uloge u razvoju početne pismenosti ističući ulogu opskrbljivača materijalima i ulogu govorno-jezičnog modela.

Ključne riječi: djeca rane i predškolske dobi, početno čitanje, početno pisanje, Montessori program, Brain Gym, Ples pisanja

SUMMARY

COMPARISON OF ENCOURAGING LITERACY APPROACHES IN REGULAR AND MONTESSORI PRESCHOOL PROGRAM

The pre-skills of reading and writing are a necessary prerequisite for the development of the reading and writing skills that a child masters in school. Their development starts from the child's earliest age. Activities and content related to the development of early reading and writing skills are not necessarily carried out only in the early reading and writing center, but are also equally represented in all other living room centers for early and preschool age children, and they are acquired unconsciously, through play. A stimulating environment greatly contributes to the overall child's development, including the development of reading and writing pre-skills. Thanks to modern learning methods, such as the Brain Gym method and the Write Dance method, children are enabled to learn at the fun and simple way through play, while stimulating brain development. In addition to the dominant pedagogical concept, in early and preschool education in Croatia, it is possible to work with alternative pedagogical concepts. One of the most represented alternative pedagogical concepts is Montessori, and it is implemented in Montessori kindergartens or as a special program in regular educational institutions. The aim of this thesis is to see the importance of reading and writing pre-skills in the child's development and to show their features and contributions in working with early and preschool age children. For the purpose of writing this paper was conducted qualitative research using the interview method on the sample of five early childhood and preschool teachers. The conducted research confirmed that in practice preschool teachers pay a lot of attention to this area. The results of the conducted research also showed the willingness of preschool teachers to improve, learn and apply elements of various pedagogical concepts in their work in order to provide children with as many ways as possible to develop initial literacy. Furthermore, the results confirm that preschool teachers perceive the importance of initial reading and writing skills and that they are aware of their role in the development of initial literacy, highlighting the role of a provider of materials and the role of a speech-language model.

Key words: Early and preschool children, initial reading, initial writing, Montessori program, Brain Gym, Write Dance

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ DJECE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI	2
2.1. Predverbalno razdoblje	2
2.2. Verbalno razdoblje	3
3. VJEŠTINE POČETNOG ČITANJA.....	5
3.1. Faze predčitačkih vještina	5
4. VJEŠTINE POČETNOG PISANJA	7
4.1. Faze razvoja početnog pisanja	7
4.2. Grafomotorika	10
4.3. Držanje olovke.....	13
4.4. Brain Gym	14
4.5. Ples pisanja	16
5. OKRUŽENJE VAŽNO ZA RAZVOJ VJEŠTINA POČETNOG ČITANJA I PISANJA ..	19
5.1. Uloga roditelja	19
5.2. Uloga odgojitelja	20
5.3. Centar početnog čitanja i pisanja.....	21
5.3.1. Izgled i opremljenost.....	21
6. MONTESSORI PROGRAM.....	23
6.1. Montessori metoda učenja čitanja i pisanja	25
7. USPOREDBA REDOVNOG I MONTESSORI PROGRAMA- ISTRAŽIVANJE.....	28
7.1. Rezultati istraživanja	28
8. ZAKLJUČAK	35
LITERATURA.....	36
PRILOZI.....	39
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	55

1. UVOD

Čitanje i pisanje vještine su koje nas prate čitav život- one određuju daljnje obrazovanje pojedinca i stjecanje raznih znanja. Proces usvajanja vještina čitanja i pisanja vrlo je složen, a počinje ranije od djetetovog formalnog obrazovanja, točnije prije svladavanja formalnog čitanja i pisanja dijete mora usvojiti predčitačke i predpisačke vještine. Vrlo važnu ulogu u razvoju navedenih vještina imaju roditelji i odgojitelji s kojima dijete provodi najviše vremena u svojoj najranijoj dobi, a koji su ujedno i djetetovi govorni modeli. Zadatak roditelja i odgojitelja je osigurati bogato prostorno-materijalno okruženje koje će potaknuti dijete na istraživanje i proučavanje materijala, ali i motivirati dijete za čitanje i pisanje. Budući da je dijete mali istraživač, važno je ponuditi mu okolinu bogatu materijalima kojima će ono nesmetano istraživati i spoznavati svijet oko sebe, pa tako i vještine početnog čitanja i pisanja. Od velike važnosti je naglasiti da se ovaj proces mora odvijati bez prisile, točnije da roditelji i odgojitelji ne očekuju od djeteta ono na što dijete još nije spremno, već ga motivirati na savladavanje aktivnosti koje je samostalno izrazilo želju započeti. Govor, kao i predvještine čitanja i pisanja, vještine su koje se razvijaju kroz određene faze razvoja, odnosno ne stječu se „preko noći“, već se kako dijete sazrijeva određene faze nadopunjuju i usavršavaju. Važno je imati to na umu prilikom organizacije prostora i aktivnosti u odgojnoj skupini, no važno je i naglasiti da je svako dijete individua te da ne razvijaju svi navedene vještine jednako i u istom vremenskom periodu. Sve češće se pojavljuju inovacije u svim segmentima života koji nas okružuje, pa tako i u području odgoja i obrazovanja. Suvremene metode učenja, poput metoda Brain Gym i Ples pisanja, omogućuju djeci da na zanimljiv i jednostavan način razvijaju svoja osjetila, potiču stvaranje poveznica u mozgu te na pravilan način potaknu razvoj motorike. Ove metode uvelike mogu doprinijeti razvoju početnog opismenjavanja djeteta, stoga je vrlo korisno uključiti ih u rad s djecom od najranije dobi. Također, u današnje vrijeme dostupni su i razni alternativni programi, a jedan od tih programa je i program po načelima Montessori pedagogije. U Montessori programu dijete i njegove potrebe nalaze se u središtu, a osigurava poticajnu okolinu koja omogućuje djetetu slobodno razvijanje njegovih potencija. U ovoj okolini dijete slobodno odabire aktivnosti tijekom kojih intenzivno usmjerava svoju pozornost, a nakon uspješnog rješavanja problema slijedi osjećaj zadovoljstva. Nadalje, zadatak odraslih prema načelu Marije Montessori je izvući iz djeteta ono što već dijete ima u sebi, a ne nabacivati nove informacije u djetetov um. Ovaj program omogućuje djetetu samostalno i nesmetano istraživanje u svim područjima, pa tako i području jezika. Važno je naglasiti da dijete svoje vještine treba usvojiti kroz igru i svakodnevne aktivnosti u skladu sa svojom dobi i interesom.

2. GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ DJECE U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Govor je psihička aktivnost čovjeka koja omogućuje izražavanje osjećaja, potreba i misli drugim ljudima pomoću sustava znakova i simbola (Starc i sur., 2004). Razvoj govora odvija se sustavno i predvidivim redoslijedom, a smatra se da dijete na svijet dolazi s predispozicijom za učenje govora. Razvoj govora preduvjet je za kasniji razvoj čitanja i pisanja. Prema Starc i sur. (2004) svako zdravo dijete ima anatomske i glasovne mogućnosti ovladati bilo kojim jezikom. Kao preduvjete za razvoj govora, Andrešić i sur. (2010) navode dobro zdravlje, uredno razvijeni govorni organi, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj kao i stimulativno okruženje. Kako bi dijete što bolje ovladalo govorom vrlo je bitan kontekst u kojem dijete odrasta od najranije dobi. Kontekst je kompleksan pojam jer u sebi ujedinjava materijalni, socijalni i vremenski okvir koji grade osobe s kojima je dijete u interakciji (roditelji, odgojitelji, ostali odrasli) u vremenskoj dimenziji i prostoru kroz materijale i atmosferu. Od najranijeg djetinjstva bitno je slušati dijete, odgovarati na njegova pitanja, govoriti mu, ali i poticati ga na samostalan govor.

Starc i sur. (2004) navode dva osnovna razdoblja praćenja govornog razvoja, a to su predverbalno i verbalno razdoblje. Predverbalno razdoblje obuhvaća period od intrauterinog razdoblja do prve smislene riječi, dok se verbalno razdoblje odnosi na period od prve smislene riječi do automatizacije govora oko desete godine i nadalje.

2.1. Predverbalno razdoblje

Prema Posokhova (2008) govor se počinje razvijati tijekom perioda koje dijete provede u majčinoj utrobi. Predverbalno razdoblje ima ključnu ulogu za daljnji razvoj govora. Starc i sur. (2004) dijele predverbalno razdoblje na nekoliko faza razvoja govora.

Prva faza naziva se *fazom kricanja* i traje od rođenja do drugog mjeseca starosti djeteta. U ovoj fazi dijete se glasa krikom, plačem i nekim fiziološkim zvukovima. Shodno tome, glavna odrednica je spontano i refleksno glasanje pomoću kojeg dijete iskazuje svoje fiziološko i emotivno stanje. Reakcija okoline, odnosno potkrepa djetetovih potreba ključna je za ranu emotivnu komunikaciju koja se smatra jednom od najvažnijih uvjeta za zdrav govorni i opći razvoj djeteta.

Faza gukanja druga je faza razvoja govora i karakteristična je za period od drugog do petog mjeseca starosti djeteta. Gukanje se povezuje s osjećajem ugode. Ukoliko okolina odgovara na

gukanje djeteta smiješkom ili oponašanjem, dijete će više gukati te će ono postati složenije. U ovoj fazi mogu se primijetiti i prvi elementi komunikacije, odnosno pod pretpostavkom da okolina odgovara i oponaša zvukove djeteta, a zatim sluša povratno gukanje, kod djeteta se razvija rana svijest o izmjeni redoslijeda tijekom komunikacije s drugim osobama. Za ovaj period karakteristično je i da su djeca posebno osjetljiva na zvukove koji su važni za percepciju govora, usmjeravajući se posebno na glasove koje čuju u svakodnevicu, u okolini koja ih okružuje. Iz tog razloga dijete rano počinje uspostavljati slušnu kontrolu nad glasovima koje spontano proizvodi (Starc i sur., 2004).

Treća faza javlja se oko četvrtog ili petog mjeseca starosti djeteta, ovisno o brzini napredovanja djeteta, i traje do navršenih sedam mjeseci starosti djeteta. Ovu fazu karakteriziraju glasovne igre i brbljanje, a dijete izgovara sve više suglasnika (Velički, Katarinčić, 2011). Posokhova (2008) navodi da se postupno pojavljuje slogovno glasanje (baa, maa, taa) koje prelazi u slogovno brbljanje, odnosno ponavljanje slogova uz slušnu kontrolu. „Upravo je ovo razdoblje od velikog značaja za govorni razvoj jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi govor.“ (Velički, Katarinčić, 2011; str. 10)

Nadalje, slijedi *faza slogovanja* koja se javlja sa šest mjeseci starosti djeteta. U ovoj fazi dijete oponaša glasove iz svoje okoline, a primjećuje se i veća komunikacijska usmjerenost prema okolini. Dijete počinje spajati različite slogove i izgovarati ih sa značenjem nakon osmog mjeseca starosti, a nakon toga razvija se i razumijevanje govora. Do kraja predverbalnog razdoblja dijete ovladava i važnim funkcijama, kao što su intonacija i ritam, koje omogućuju lakše savladavanje jezika. Ova faza smatra se preduvjetom za ulazak u verbalno razdoblje, tj. za nastanak prve smislene riječi.

2.2. Verbalno razdoblje

Verbalno razdoblje započinje govorom, odnosno prvom riječi sa značenjem koja se obično javlja u dobi između devetog i petnaestog mjeseca starosti djeteta (Oković, 2019). Starc i sur. (2004) ističu da su prve riječi djeteta obično dvosložne imenice koje sadržajno mogu činiti cijele iskaze uz mijenjanje značenja, ovisno o situaciji u kojoj su upotrijebljene. Nadovezujući se na prethodno, riječ koja ima funkciju rečenice naziva se holofraza, pa će tako, na primjer, dijete umjesto „Želim ići van.“ reći samo „Van.“ U ovom razdoblju dijete se odaziva na svoje ime. Tijekom druge godine, prema Velički i Katarinčić (2011) rječnik djeteta se konstantno povećava, pa tako krajem druge godine sadrži pedesetak riječi te počinje upotrebljavati rečenice

od dvije riječi (telegrafski govor) kako bi prenijelo poruku. U trećoj se godini rječnik djeteta nastavlja obogaćivati, počinje usvajanje gramatike, a rečenica se produljuje na tri i više riječi s time da koristi sve vrste riječi. U četvrtoj godini dijete pokazuje velik interes za govorne igre nonsensnog sadržaja, poput pričanja naopačke, besmislenih slogovnih igara te uživa u pričanju nelogičnog sadržaja koji ga uveseljava. Četvrtu i petu godinu obilježava postavljanje dječjih pitanja koja imaju važnu ulogu u spoznajnom razvoju. Starc i sur. (2004) ističu da je u ovom razdoblju važno da odrasli odgovaraju na dječja pitanja jer na taj način ponajprije proširuju spoznaju djeteta, razvijaju znatiželju i spremnost na istraživanje. Što se dijete više približava šestoj i sedmoj godini to je artikulacija glasova ispravnija. U ovoj dobi dijete već koristi sve vrste riječi, a usvojilo je i većinu gramatičkih pravila. Često u godini pred polazak u školu ili dolaskom u nju dijete započinje s usvajanjem pisanog jezika, a upravo je dobar glasovni govor preduvjet za ovladavanje pisanim jezikom.

3. VJEŠTINE POČETNOG ČITANJA

Čitanje je vještina nužna za opstanak čovjeka, no ta vještina nije posljedica biološkog već kulturnog razvoja. Čitanje, prema Čudini-Obradović (1995), možemo definirati kao razumijevanje poruke koju je pisac ostavio u pisanom obliku, koji su pisac i čitatelj poruke prije prihvatili kao zajednički. Prije savladavanja čitačkih vještina dijete mora ovladati predčitačkim vještinama, odnosno mora razviti osjetljivost za smisao i karakteristike pisanog jezika. „Dijete prije dolaska u prvi razred mora svladati sve predčitačke vještine, jer su one nužan preduvjet za stjecanje čitačkih vještina, za učenje čitanja.“ (Čudina-Obradović, 2002; str.7) Svijest o pisanom jeziku razvija se vrlo rano, a njene je početke moguće zamijetiti već u dobi od dvije i pol godine starosti djeteta. Usvajanjem ovih vještina, dijete će lakše savladati čitanje s razumijevanjem pri polasku u školu. Ove vještine usvajaju se kroz igru i razne aktivnosti kojima se dijete potiče da pokaže interes za slova. U najranijoj dobi predčitačke vještine potiču roditelji- ukoliko se bave djetetom, razgovaraju s djetetom, čitaju mu, šire njegov rječnik te mu daju dovoljno prilika da aktivno isprobava vještine pričanja i prepričavanja, dijete će upijati riječi, glasove i intonaciju u svakodnevnim situacijama kroz razgovor, pričanje priča, čitanje slikovnica i slično (Čudina-Obradović, 1995).

3.1. Faze predčitačkih vještina

Čudina-Obradović (1995) predčitačke vještine definira kao svjesnost djeteta o pisanom jeziku, točnije o njegova tri aspekta- o funkciji pisanoga jezika, o tehničkim karakteristikama pisma te o procesima i tehnici čitanja. Autorica u svojoj knjizi *Igrom do čitanja* (1995) navodi četiri faze predčitačkih vještina.

Funkcija i svrha pisanoga jezika smatra se prvom fazom predčitačkih vještina. Ova faza karakteristična je za dijete od dvije i tri godine. U ovoj dobi dijete prepoznaje kada netko u njegovu okruženju čita ili piše i svjesno je da iz čitanja proizlazi neka poruka. Nadalje, razvoj ove faze kod djeteta ovisi o njegovu neposrednom okruženju, tj. izloženosti djeteta pisanim materijalima.

Sljedeća faza nosi naziv *pojmovi o tehničkim i dogovornim karakteristikama pisma* i javlja se u dobi između četvrte i pete godine starosti djeteta. Ova razvojna razina podrazumijeva osvješćivanje pojmova o pismu, odnosno osvješćivanje razlika u slovima, svijest o smjeru

pisanja slova slijeva nadesno i odozgo prema dolje, razumijevanje osnovne interpunkcije i riječi kao što su slovo, riječ, točka (Čudina-Obradović, 1995). U ovoj dobi se postupno osvještuje i glasovna struktura riječi, točnije dijete počinje shvaćati da se svaka riječ sastoji od zasebnih glasova, ponajprije kroz prepoznavanje rime, a potom kao prepoznavanje prvog i zadnjeg glasa u riječi.

Nadalje, u dobi između pete i šeste godine javlja se *svijest o uporabi glasovne strukture riječi u čitanju*. U ovoj fazi naglo se poboljšava zamjećivanje glasovne strukture riječi, a navedeno se manifestira kroz spremnost na igru rastavljanja riječi na glasove, uživanje u rimi i uočavanje aliteracije. Navedene vještine smatraju se budućim pokazateljem čitačke, a zatim i školske uspješnosti.

Posljednja faza, *grafo-foničko znanje*, javlja se između pete i šeste godine kada dijete spoznaje da za svaki glas postoji dogovoreni znak, odnosno slovo. Čudina-Obradović (1995) navodi da je u ovoj fazi spremnost za učenje čitanja na vrhuncu. Shodno tome, šestogodišnjaci i sedmogodišnjaci sposobni su provoditi glasovnu analizu i sintezu, odnosno glasovnu raščlambu riječi, stvaraju vezu između glasa i slova te su sposobni stvarati nove riječi dodavanjem, oduzimanjem ili premještanjem glasova u riječi.

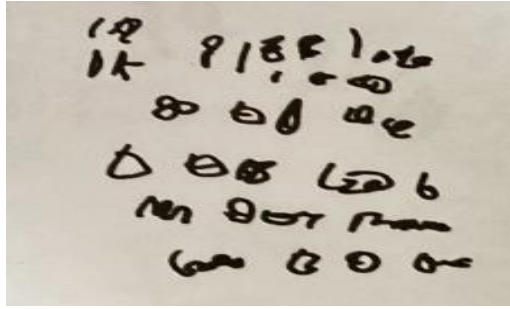
4. VJEŠTINE POČETNOG PISANJA

Pisanje je, kao i čitanje, vještina koju dijete treba učiti (Mendeš, 2009). Obje vještine uključuju uporabu proizvoljnih vizualnih simbola za reprezentiranje glasa u riječi. Sarah Werner Andrews u članku *Introduction to Language* (2013) ističe kako čitanje i pisanje zahtijevaju poznavanje vokabulara i sintakse, međutim ključna razlika između ovih vještina je da pisanjem činimo vlastite misli vidljivima, dok čitanjem tumačimo misli drugih. Nadalje, navodi da odrasli navedenu razliku ne primjećuju, no za djeca koja su još u fazi otkrivanja jezika ovo predstavlja značajnu razliku. Preduvjet za pisanje čini niz predpisačkih vještina, a učenje o pisanju počinje u ranom djetinjstvu kada dijete promatra kako odrasli pišu. Grginič (2007) navodi da dijete prije nego što počne pisati formalno (u skladu s dogovorenim jezičnim pravilima), pokušava pisati na razne spontane načine poput šaranja, crtanja, oponašanja formalnog pisanja, pisanja lažnih slova i posebnih oblika. Ne postoji univerzalno vrijeme za svladavanje vještina pisanja, točnije nije svako dijete u istoj dobi spremno za početak pisanja. Bitno je naglasiti da se dijete ne treba prisiljavati na pisanje ukoliko ono nije spremno jer će u protivnom dijete postati obeshrabreno, neće zavoljeti pisanje i razvit će loše pisačke navike. Također, bitno je poduprijeti dijete u njegovim pokušajima pisanja te poticati na razne predpisačke aktivnosti koje su u skladu s interesom i dobi djeteta. U pravilu, većina djece u dobi od pet godina zna napisati svoje ime, a upravo je vlastito ime ono što dijete najčešće nauči prvo napisati.

4.1. Faze razvoja početnog pisanja

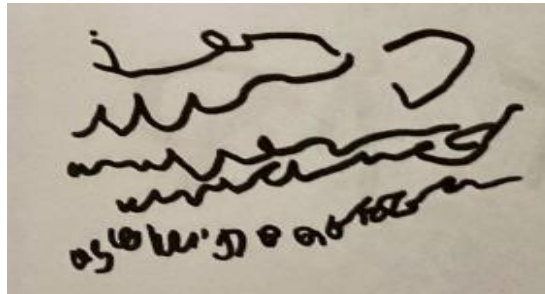
Pisanje je proces koji počinje s nečime što je djeci od prije poznato za razliku od čitanja. Naime, djeca se susreću s oblikom slova kroz razne igre, slovarice i slagalice, a sam početak pisanja razvija se iz procesa crtanja. Moomaw i Hieronymus (2008) tvrde da se početak pisanja razvija kroz šest faza koje su detaljno opisale kao što je u nastavku.

Prva faza, odnosno *faza šaranja* (slika 1.), smatra se djetetovim prvim pokušajem pisanja i nalikuje fazi šaranja u likovnom izražavanju. Autorice navode da šaranja djeci omogućuju eksperimentiranje s vizualnim izgledom pisanja.

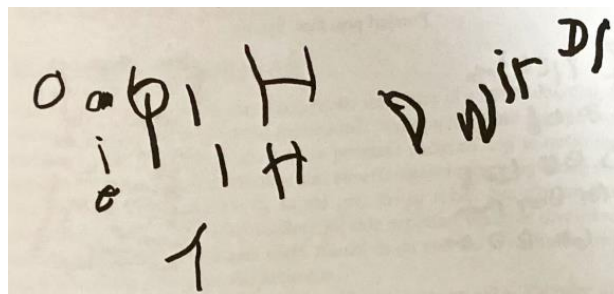
Slika 1. Primjer prve faze: šaranje (Moomaw, Hieronymus, 2008, 15)

Druga faza nosi naziv *linijsko/repetitivno crtanje*, a ponekad se naziva i *osobni rukopis* (slika 2.). Prema autoricama, u ovoj fazi dječje šaranje postaje čišće i počinje sve više sličiti standardnom pisanju.

Slika 2. Primjer druge faze: osobni rukopis (Moomaw, Hieronymus, 2008, 15)

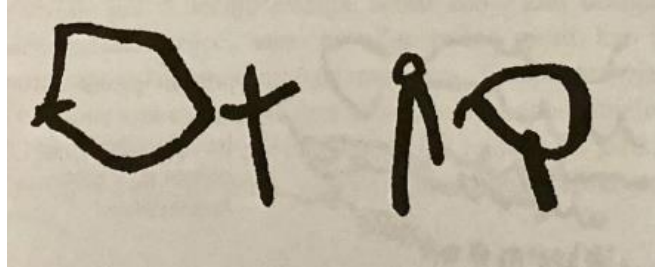
Nadalje, slijedi faza pod nazivom *oblici slični slovima*, a glavna karakteristika ovog razdoblja krije se u samom nazivu- mnogi znakovi koje dijete napiše nalikuju pravim slovima (slika 3.). Što se dijete više približava sljedećoj fazi pisanja, sve će se više isticati slova i oblici slični slovima.

Slika 3. Primjer treće faze: oblici slični slovima (Moomaw, Hieronymus, 2008, 16)

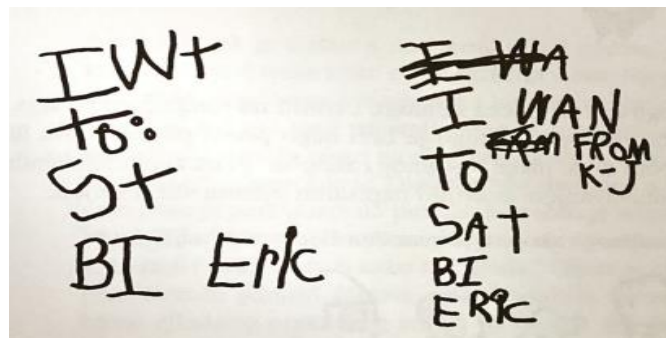
Sljedeća faza, *slova i početne veze između riječi i simbola*, specifična je po tome što djeca koriste samo jedno slovo za predstavljanje cijele riječi. U ovoj fazi sva slova još neće biti pravilno napisana, no u rečenici će biti onoliko slova koliko dijete riječi želi reći. Kao primjer,

Moomaw i Hieronymus (2008), izdvojile su rečenicu u kojoj je dijete htjelo reći „Ne diraj robota.“ (eng. Don't touch the robot.) u kojoj se jasno vidi omjer jedan naprema jedan, odnosno izraženo je da svako slovo predstavlja jednu riječ (slika 4.). Nadalje, uspoređuju ovo razdoblje s ranom fazom razvoja govora u kojoj se dijete izražava jednom riječju, odnosno holofrazom.

Slika 4. Primjer četvrte faze: slovo = riječ- *Don't touch the robot* (Moomaw, Hieronymus, 2008, 16).

Slijedom navedenog javlja se peta faza- *vlastiti pravopis*, u kojoj djeca jasno pokazuju da su uspostavili veze između glasova i slova. Prvi glasovi koje djeca predstavljaju uglavnom su suglasnici s početka riječi, zatim kasnije dodaju još više suglasnika, a na kraju i samoglasnike. U ovoj fazi moguće je da izostave neki glas ili da neke glasove prikažu krivim slovima. U primjeru prikazana je ista poruka-„Želim sjediti pored Erica.“ (eng. *I want to sit by Eric.*), no nisu napisane u istom trenutku. Dijete je svoju poruku napisalo koristeći uglavnom suglasnike, a potom je, nekoliko tjedana kasnije, istu poruku napisalo dodajući više samoglasnika, iako nisu svi pravilno upotrijebljeni (slika 5.).

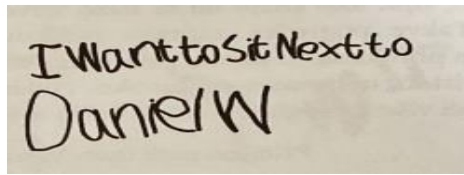

Slika 5. Primjer pete faze: vlastiti pravopis- *I want to sit by Eric.* u početku i nakon nekoliko tjedana (Moomaw, Hieronymus, 2008, 17)

Posljednja faza naziva se *standardni rukopis*. U ovoj fazi djeca razumiju da riječi imaju određeni raspored slova (slika 6.). Predškolska djeca mogu zapamtiti poredak slova u nekim riječima vezanim uz obitelj poput *mama, tata, baka*. U nekim situacijama djeca se mogu vratiti na raniju fazu pisanja. Ako dijete želi puno toga napisati, lakše i brže će to predočiti osobnim

rukopisom nego standardnim pravopisom, pa shodno tome u radovima može dominirati osobni rukopis uz povremeno ubacivanje pravilno napisanih djetetu važnih riječi (slika 7.).

Slika 6. Primjer šeste faze: standardni pravopis (Moomaw, Hieronymus, 2008, 18)

Slika 7. Primjer pisanja osobnim rukopisom s ubacivanjem pravilno napisanih djetetu važnih riječi: mama, tata, Caroline (Moomaw, Hieronymus, 2008, 18)

Pravilno pisati dijete počinje tek u školi, a prema Grginić (2007) predškolsko znanje pismenosti, koje djeca stječu postupno i u vremenskom redoslijedu, obuhvaća:

- 1) koncept o tisku (upoznavanje oblika i funkcije tiska, prepoznavanje natpisa, smjer čitanja)
- 2) grafičku svjesnost (prepoznavanje slova, imenovanje abecede)
- 3) fonološku svjesnost
- 4) svjesnost asocijacijske veze glas-slovo
- 5) čitanje riječi s dekodiranjem.

Shodno tome, uloga odgojitelja je omogućiti djetetu bogato materijalno okruženje kako bi se ove faze u potpunosti razvile kod svakog djeteta.

4.2. Grafomotorika

Pisanje je jedna od složenijih vještina koja zahtjeva pažnju, memoriju, razvijene grafomotoričke vještine te jezik i znanje. Prema Granić (2008) grafomotorika je složena aktivnost u kojoj

sudjeluje velik broj mišića ruke, šake i prstiju, a sastoji se od grube i fine motorike. Vještine grube i fine motorike rezultat su suradnje mozga, živčanog sustava i mišića (Gotal, 2020). Osnova za razvoj fine motorike, koja je zadužena za izvođenje preciznih pokreta, je razvijena gruba motorika, točnije kretanje cijelog tijela (sjedenje, puzanje, hodanje, trčanje). U vještine fine motorike spadaju „finiji“ pokreti, kao npr. kada dijete uzima stvari između kažiprsta i palca (pincetni hvat) i nabiranje tkanine prstićima. Vrlo je važno da se djeci već u jasličkoj dobi pruži prilika da ostavljaju tragove na velikim okomitim i horizontalnim ploham. U jaslicama djetetu treba omogućiti da tragove ostavlja radeći pokrete iz ramena i kretnjama cijelog tijela. Kako dijete raste, površina se može postupno smanjivati, a pokret će se iz ramenog zgloba spuštati na lakat i tek onda u ručni zglob. Djetetu osim veličine i položaja površine treba nuditi i niz mogućnosti ostavljanja tragova u drugim medijima poput pjene za brijanje, rastresitih materijala (brašno, gris, pijesak, krupica, riža, zemlja, blato...), boje, gline, plastelina, tijesta. Pri korištenju različitih medija treba na umu imati dječju sigurnost te sve učestalije alergije djece na razne materijale. Osim o aktivnostima i materijalima koje nudimo, važno je brinuti i o situacijskom kontekstu. Dr. Karyn Purvis istakla je kako je za uspostavljanje sinapsi u mozgu, koje su osnova učenja, potrebno 400 ponavljanja, no, ukoliko je ta aktivnost dio igre, već deset do dvadeset ponavljanja polučit će isti efekt. Shodno tome, za pisanje važne su aktivnosti u kojima će dijete razvijati mišiće šake i prstiju poput crtanja, nizanja perli na konac, modeliranja glinom ili plastelinom, vezanja čvorića, igra prstićima, trganja i rezanja te lijepljenja papira i slično. No, vrlo su bitne i aktivnosti tjelesne i zdravstvene kulture koje potiču razvoj grube motorike. Kid Sense Child Development (2013) kao znanja i vještine potrebne za razvoj pisanja izdvaja:

- *mišićna snaga šake i prstiju* - kontrolirano kretanje olovke
- *prelaženje srednje linije tijela* - sposobnost prelaženja zamišljene linije rukom ili nogom koja tijelo dijeli na lijevu i desnu stranu
- *hvat olovke* - određuje pokrete olovke primjerene dobi
- *koordinacija oko-ruka* - sposobnost obrade vizualno primljenih informacija koja omogućuje kontrolu i usmjeravanje ruke u obavljanje zadatka
- *bilateralna integracija* - korištenje obje ruke za obavljanje zadatka(držanje olovke dominantnom rukom, pomoć u držanju papira drugom rukom)
- *mišićna snaga gornjeg dijela tijela* - snaga i stabilnost ramena(kontrolirano kretanje ruke)

- *manipulacija predmetima* - vješta i kontrolirana upotreba svakodnevnih alata (npr. olovke)
- *vizualna percepcija* -sposobnost tumačenja vizualnih slika
- *dominantnost ruke* – dosljedna upotreba lijeve ili desne ruke pri obavljanju zadatka
- *manipulacija palcem, kažiprstom srednjim prstom dok ostali prst miruju*

Važno je napomenuti da je svako dijete individua, stoga se očekuju i razlike u savladavanju pojedinih vještina. Tablica 1. prikazuje predvještine pisanja koje se mogu očekivati u odnosu na dob djeteta.

Tablica 1. Prikaz vještina pisanja u odnosu na dob djeteta

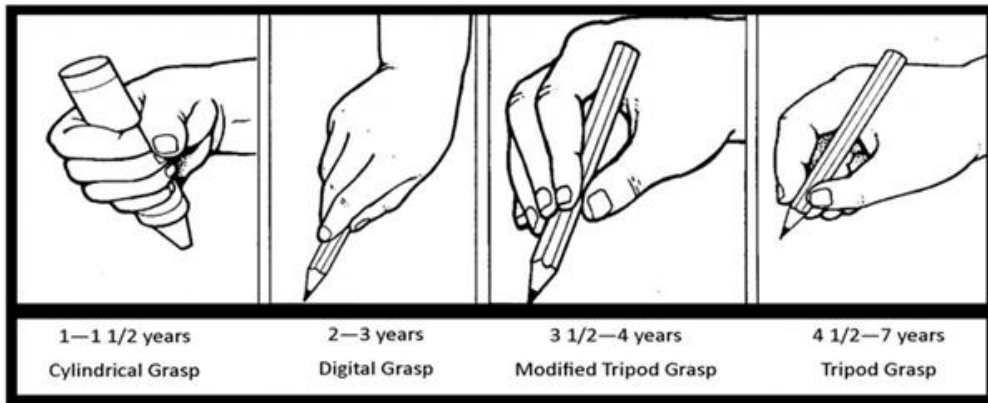
DOB DJETETA	OČEKIVANJE
1-2 godine	-šara nasumično -spontano šara u vertikalnom/horizontalnom i/ili kružnom smjeru -imitira vertikalne, vertikalne i kružne smjerove
2-3 godine	-imitira vertikalnu liniju -imitira horizontalnu liniju -imitira krug
3-4 godine	-kopira horizontalnu i vertikalnu liniju -kopira krug -imitira linije koje se križaju okomito (+) -imitira lijevu i desnu dijagonalu -imitira kvadrat
4-5 godina	-kopira linije koje se križaju okomito(+) -precrtava liniju -kopira kvadrat -kopira lijevu i desnu dijagonalu -imitira X -imitira trokut -drži olovku u poziciji za pisanje
5-6 godina	-kopira X

	-kopira trokut -prepoznaju razliku između dugačke i kratke linije te razliku između ravne i krivudave linije

Izvor: Kid Sense Child Development, 2013: <https://childdevelopment.com.au/areas-of-concern/writing/writing-readiness-pre-writing-skills/> , pristupljeno 26. travnja 2022.godine

4.3. Držanje olovke

Djeca koja su u fazi predpisačkih vještina su u fazi učenja držanja olovke. U početku djeca drže olovku kako je njima najugodnije, a zatim se ono kod većine djece prirodno razvija kroz nekoliko faza (slika 8.). Prva faza naziva se *palmarni supinalni hvat*, tj. *snažni hvat* i javlja se u dobi od godinu do godinu i pol djetetove starosti (Velički, 2020). U ovoj fazi prsti su stisnuti u šaku, ručni zglob je savinut, a ruka se pomiče kao cjelina. Nadalje, u dobi od dvije do 3 godine javlja se „*digitalni*“ *pronirani hvat*. Dijete olovku drži prstima, a ručni zglob je u pronaciji. Između palca i kažiprsta nema otvorenog luka, a držanje olovke podsjeća na držanje noža. Ruka se pomiče kao cjelina, iz ramena. *Statički četveroprsti hvat* zastupljen je u dobi od tri do četiri godine starosti. Prema Velički (2020) u ovoj fazi djeca drže olovku pri dnu s tri prsta (palac, kažiprst i srednji prst), no postoji mogućnost da će dijete držati olovku vrhovima svih pet prstiju. Luk između kažiprsta i palca je lagano otvoren, a tijekom pisanja pomiče se cijela šaka. U dobi od pete do šeste godine javlja se *zreli dinamični troprsti hvat*, odnosno idealni hvat olovke (Velički, 2020). U ovom slučaju olovka se drži vrhovima triju prstiju (palac, kažiprst te srednji prst), a luk između kažiprsta i palca, koji se nalaze točno jedan nasuprot drugog, je otvoren. Držanjem olovke s jagodicama prstiju dobivamo više slobode u pomicanju olovke. Položaj prstenjaka i malog prsta je savijen u šaku što stabilizira ručni zglob. Tijekom pisanja pomiču se prsti, a olovka se nalazi 1-2 cm iznad papira.

Slika 8. Prikaz faza držanja olovke po dobi

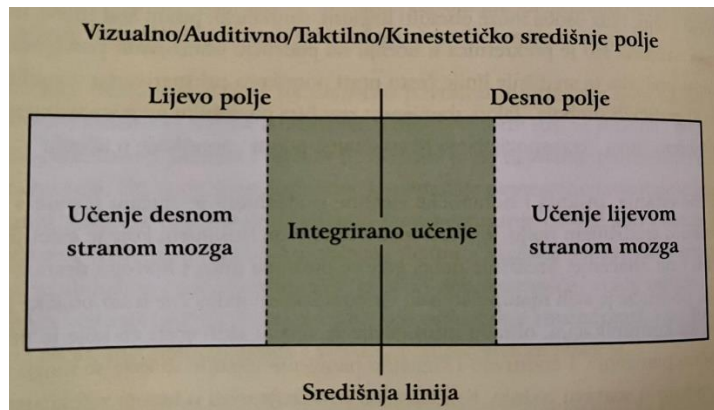
Izvor: Dječji vrtić Cvrčak, Mali Lošinj, 2020: <https://dvc-mali-losinj.hr/funkcionalni-hvat-olovke-kroz-vjezbe/>, pristupljeno 26. travnja 2022. godine

4.4. Brain Gym

Paul i Gail Dennison 1970. godine u Americi razvili su metodu pod nazivom Brain Gym koja predstavlja niz jednostavnih pokreta koji potiču iskustvo učenja cijelim mozgom (Anđelić, 2012). Dennison i Dennison (2011) Brain Gym definiraju kao grupu brzih, jednostavno izvedivih aktivnosti koje pomažu pri usađivanju specifičnih obrazaca pokreta u svrhu smanjivanja fizičkog stresa, omogućuju spoznaje te pomažu usavršavanju fizičkih vještina učenja. Jednostavnije rečeno, Brain Gym su jednostavne aktivnosti za učenje cijelim mozgom. Shodno tome, Dennison i Dennison (2011) tvrde da Brain Gym vježbe usklađuju funkcioniranje svih područja mozga i općenito sustava tijela i uma, a poboljšavaju opću motoričku koordinaciju, koncentraciju, pamćenje, matematičke i jezične vještine te čitanje i pisanje. Nadalje, pospješuju logičko razmišljanje i razumijevanje, organizacijske vještine i emocionalnu ravnotežu, a znatno smanjuju hiperaktivnost, napetost i stres. Anđelić (2012) ističe da Brain Gym vježbe obuhvaćaju tri vrste pokreta, točnije pokrete koji dijele tijelo na lijevu i desnu stranu (lateralizacija), pokrete koji dijele tijelo na prednju i stražnju stranu (fokusiranje) i pokrete koji dijele tijelo na gornji i donji dio (centriranje).

Važno je spomenuti i pojmove središnja linija te središnje polje. Naime, središnja linija predstavlja liniju koja odvaja jedno vizualno polje od drugog i međusobnu svjesnost moždanih hemisfera (Dennison i Dennison, 2011). Središnje polje pojam je koji je osmislio sam Paul Dennison kako bi opisao područje u kojem se dva vizualna polja stapaju u svrhu binokularnosti,

tj. usklađivanja očiju, a ujedno predstavlja i kinestetičko središnje polje u kojem se izvršavaju vještine koordinacije oko-ruka (slika 9.).

Slika 9. Shematski prikaz središnje linije i središnjeg polja (Denisson i Dennison, 2011, 36)

„Prelaženje okomite središnje linije tijela i rad na središnjem polju vještine su ključne za učenje.“ (Dennison i Dnnison, 2011, str. 36) Središnja linija pruža potrebne referentne točke za vještine fine motorike, za raspoznavanje smjerova gore, dolje, lijevo i desno te za lako dešifriranje slova i brojeva. Može se reći da je središnje polje ustvari područje u kojem u idealnom slučaju dva oka, dva uha i dvije ruke zajedno rade na izražavanju i interpretaciji jezika u pismeni i usmeni oblik (Dennison i Dennison, 2011). Za predčitačke, čitačke te predpisačke i pisačke vještine posebnu važnost imaju vježbe lateralizacije koje potiču razvoj živčanih veza u žuljevitom tijelu (*corpus callosum*), dijelu koji čini poveznicu dvije moždane polutke. Kako su čitanje i pisanje izuzetno složene vještine koje koriste različite dijelove mozga kao osnovu za njihovo provođenje, dobra povezanost moždanih polutki ključna je kod tih aktivnosti. Vježbama u kojima pokretima ruku ili nogu prelazimo preko središnje linije (radimo “križanja“) osnažuju se putevi kroz žuljevito tijelo i omogućava se brži i sigurniji prolazak impulsa iz jedne polutke mozga u drugu.

Brain Gym metoda sastoji se od 26 vježbica, no u ovom radu detaljnije će biti opisane tri vježbe. Jedna od poznatijih vježbi metode Brain Gym su *ležeće osmice*. Dennison i Dennison (2011) ističu da crtanje ležeće osmice ili simbola beskonačnosti potiče koordinaciju za prelazak središnje vizualne linije bez prekidanja što omogućuje formiranje vještina očnih pokreta unutar lijevog, desnog i središnjeg vidnog polja. Ležeća osmica sadrži središnju točku koja odjeljuje dva polja-lijevo i desno polje spojeno neprekinutom linijom. Oči prate pokret rukom pa se na taj način uče zajednički fokusirati binokularnim vidom. Crta se u razini očiju, na uspravnoj ploči ili palcem u zraku, a pokreti se izvode suprotno od kazaljke na satu. Započinje se od

sredine prvo nalijevo gore, zatim preko i okolo, a zatim u smjeru kazaljke na satu na desnoj strani. Vježba se ponavlja tri puta, a zatim se promjeni ruka te se na isti način ponovi još tri puta. Na kraju vježba se ponavlja još tri puta na način da se crta s obje ruke isprepletenih prstiju i prekrivenih palčeva u X. Ova aktivnost doprinosi mehanizmima čitanja (micanje oka slijeva nadesno), prepoznavanju simbola za dekodiranje pisanog jezika te razumijevanju pročitanog (Dennison i Dennison, 2011). Također, aktivnost doprinosi opuštanju očiju, vrata i ramena, poboljšava koncentraciju, ravnotežu i fizičku koordinaciju.

Aktivnost *križno gibanje* slična je hodanju na mjestu uključujući micanje ruku. Dennison i Dennison (2011) ističu da je ova aktivnost idealna za zagrijavanje čitavog tijela kao priprema za aktivnosti čitanja i pisanja koje iziskuju prelaženje preko središnje linije tijela. Za izvođenje ove aktivnosti važno je stati opušteno, a zatim krenuti prema središnjem dijelu tijela naizmjenice mičući jednu ruku i njoj suprotnu nogu, a zatim drugu ruku i njoj suprotnu nogu dodirujući šakom ili laktom suprotno koljeno. Vježba se može izvoditi i u ležećem položaju, a može poboljšati obrazovne vještine poput glasovne analize i sinteze, slušanja te čitanja i razumijevanja.

Dvostruko šaranje je aktivnost crtanja u središnjem polju koja ističe bilateralnost, tj. sposobnost koordinacije dviju strana tijela da funkcioniraju kao jedna jedinica. U ovoj aktivnosti šakama i rukama izvode se istovremeni pokreti crtajući zrcalne oblike na ploči ili papiru pritom koristeći dvije različite boje markera. Važno je napomenuti da se ruke miču iz ramena što omogućuje lakše pokrete šakom. Praćenje uputa, dekodiranje i kodiranje pismenih simbola, pisanje, glasovna analiza i matematika samo su neke od vještina koje ova aktivnost može poboljšati (Dennison i Dennison, 2011).

4.5. Ples pisanja

Metoda Ples pisanja, izvorno *Write Dance*, potječe iz Nizozemske i Švedske. Ragnhild A. Oussoren, grafologinja, kombinirala je grafološke vještine s likovnom umjetnošću i glazbom te tako razvila novu metodu pisanja i kretanja za svu djecu u dobi između tri i dvanaest godina. Oussoren (2007) definira Ples pisanja kao metodu vježbanja fine i grube koordinacije koja se temelji na pokretu, a rezultira ležernim, čitljivim, brzim i prepoznatljivim rukopisom. Nadalje, navodi da je to metoda koja cijelo tijelo uključuje u razvoj koordinacije šaka i prstiju. Plesom pisanja djecu se nastoji naučiti pisati, ali krećući pritom prvenstveno od njihovih emocija i prirodnih pokreta u njihovom ritmu (Oussoren, 2008). Nadovezujući se na prethodno, ovom

metodom pisanja djecu se potiče da osjete svako slovo, da ga čuju i dožive prije nego što ga počnu pisati, a to im omogućuju pokreti koje izvode cijelim tijelom, u zraku ili u vlastitom prostoru. Glavne odrednice Plesa pisanja su glazba i pokret, gdje djeca uz pomoć maštovitog crtanja, stihova i rime stvaraju graciozne pokrete šaka. Uz navedeno, djeca ovom metodom uče održavati ravnotežu tijela, očiju i moždanih polutki. „U Plesu pisanja djecu također uče orijentirati se na listu papira (i odvažiti se prijeći granice papira), koristiti pastelnu ili olovku u pokretima različite brzine i snage, te razvijaju osjećaj za odnose među različitim oblicima slova.“ (Oussoren, 2007; str.7) U ovoj metodi nema pogrešnog oblika niti pokreta, točnije svaki oblik izražavanja je dobar, pa čak i ukoliko dijete podere ili zgužva papir. Naravno, bitno je da se dijete ne prisiljava ni na što, težnja ove aktivnosti je, kao i ostalih, da se dijete osjeća sretno i zadovoljno u svome tijelu te da uživa u onome što radi. Na početku, važno je dijete uvesti u aktivnost i temu, a najčešće se to postiže pričom ili pjesmicom vezanom uz taj motiv, nakon čega slijedi „uvježbavanje“ pokreta. Oussoren (2008) navodi da se većina pokreta može izvoditi stojeći, hodajući, sjedeći ili ležeći na podu. Na samom početku opće pokrete je važno inicirati slušajući, gledajući, imitirajući i istražujući, pa stoga u početku možemo pustiti glazbu da svira i izvoditi osnovne pokrete poput uspravnog i pognutog hoda, okretanja ruku i zglobova... Zatim se prelazi na pisano crtanje, točnije *škrabanje* po ploči, papiru ili bilo kojoj drugoj površini (npr. pjena za brijanje, pijesak, voda). Prema Oussoren (2008) *škrabanje* je obuhvatna riječ za Ples pisanja, a podrazumijeva rad na podlozi za pisanje:

- škrabanjem
- vijuganjem
- šaranjem
- kruženjem
- istraživanjem i eksperimentiranjem.

„Ravno i oblo su osnovni pokreti i osnovni oblici od kojih se sastoje naša slova i brojke.“, tvrdi Oussoren (2007; str.14). Kao osnovne pokrete i oblike, autorica je izdvojila:

1. ravni oblici i linije - napeti i čvrsti, dolaze uz ritam i brojanje
2. obli oblici - meki i opušteni, pripadaju melodiji i fleksibilnosti
3. kružni pokreti – mogu ići ulijevo (girlanda) ili udesno (arkada-luk)
4. uglati pokreti
5. poigravanje osnovnih pokreta- navedene osnovne oblike vježbati u sva četiri smjera

6. od velikih prema malim – i obrnuto
7. osmica -polegnuta (dva vodoravno položena i spojena kruga), uspravna (dva okomito postavljena i spojena kruga) te njihove kombinacije.

Navedene pokrete dijete može ponavljati jedan preko drugog u različitim bojama, a prema Oussoren (2008) taj se proces naziva *učvršćivanje*.

5. OKRUŽENJE VAŽNO ZA RAZVOJ VJEŠTINA POČETNOG ČITANJA I PISANJA

U razvoju vještina početnog čitanja i pisanja bitna je osobnost djeteta, no važniju ulogu nosi okolina koja okružuje dijete. Ukoliko je dijete okruženo ljudima koji će poticati njegovu pismenosti, čitati mu priče i aktivno ga uključivati u razgovor, dijete će pokazivati više interesa za aktivnosti čitanja i pisanja. Roditelji, koji su djetetov prvi dodir sa svijetom, igraju vodeću ulogu u cjelokupnom razvoju djeteta, pa tako i u razvoju vještina početnog čitanja i pisanja. Budući da djeca većinu vremena provode u ustanovama ranog i predškolskog odgoja, uz roditelje, odgojitelji mogu uvelike doprinijeti razvoju djetetovih vještina. Okolina koja omogućuje slušanje, istraživanje, učenje i aktivno sudjelovanje u razgovoru ključ je pozitivnog razvoja svakog pojedinog djeteta.

5.1. Uloga roditelja

Vještine početnog čitanja i pisanja nužna su znanja koja će djetetu kasnije omogućiti lakše i brže savladavanje čitanja i pisanja. Njih će dijete steći prirodno, kroz svakodnevne situacije, ako se roditelj njime „bavi“, odnosno ako roditelj s djetetom razgovara, čita mu, širi njegov rječnik, daje mu dovoljno prilika da sam aktivno isprobava vještine pričanja, prepričavanja, rukovanja knjigama i olovkama. Važno je da roditelj u svakoj situaciji bude orijentiran na dijete kako bi ono „usputno“ usvajalo navedene vještine.

„Svaki roditelj može lako provoditi takvo učenje s djetetom ako s njime razgovara u šetnji, u kupovini, odlasku do vrtića, obavljanju kućnih poslova, odgovarajući na dječja pitanja, razgovarajući s djetetom pri kupanju, oblačenju i pripremama za spavanje. I, što je najvažnije, zajedničkim čitanjem slikovnica i priča te razgovorom o njima. Svaki roditelj to može, svatko je za to kvalificiran.“ (Čudina-Obradović, 2002; str. 7-8)

Kako bi dijete stvorilo naviku čitanja, uloga roditelja je omogućiti posjete knjižnici, dozvoliti mu da samostalno bira slikovnice i priče, a nakon čitanja priče aktivno ga uključiti u razgovor-razgovarati s djetetom o priči postavljanjem pitanja djetetu ili odgovaranjem na njegova pitanja, tražiti ga da prepriča događaj iz priče, poticati na igre dramatizacije, pojasniti nepoznate riječi s kojima se dijete susrelo i slično (Čudina-Obradović, 2002). Savladavanje osnovnih pojmova o pisanom jeziku također ovisi o roditeljima, točnije njihova uloga je djetetu ukazati važnost pisanog materijala u dobivanju važnih informacija i obavijesti. Dijete bi trebalo promatrati roditelje dok čitaju i pišu jer na taj način dijete uviđa razliku između pisanog i govorenog teksta.

Nadovezujući se na prethodno, njihova uloga je i davati primjer sastavljanja poruke pisanjem, odnosno objasniti djetetu što pišu i zašto, uključiti ga u svoje pisanje, poticati na samostalno pisanje poruka i čestitaka, podržati ga u izradi crteža, šaranju i pokušajima pisanja. Vrlo je važno dozvoliti djeci da pišu na svoj način, ne ispravljati ih već hrabriti i poticati u njihovim pokušajima pisanja. Nepovoljan utisak na razvoj predčitačkih i predpisačkih vještina kod djece roditelji mogu ostaviti ukoliko imaju prevelika očekivanja od djeteta, omalovažavaju ga i pokazuju razočaranje zbog neuspjeha u počecima pisanja i čitanja.

5.2. Uloga odgojitelja

Roditelji su prvi uzor od kojih dijete najprije uči, no budući da dijete provodi vrijeme u vrtiću značajna je i uloga odgojitelja. Uloga odgojitelja je osigurati poticajno okruženje bogato pisanim materijalima koje bi dijete potaknulo na čitanje i pisanje. Nadalje, odgojitelji trebaju omogućiti djeci aktivnosti početnog čitanja i pisanja, motivirati ih na sudjelovanje u istim kako bi se kod djece postupno razvijala kultura, a onda i „navika“ čitanja. Prilikom osmišljavanja aktivnosti važno je u obzir uzeti djetetovu dob, interes i sposobnosti. Referirajući se na prethodno, ukoliko su aktivnosti osmišljene u skladu s dobi djeteta, njegovim interesom i sposobnostima veća je vjerojatnost da će se dijete aktivno uključiti u aktivnost. Važno je da odgojitelj sluša i razumije potrebe djece, potiče na razgovor i razne aktivnosti koje djetetu omogućuju razvoj i progres. Uz sve navedeno važno je i da se dijete osjeća sigurno u svojoj okolini, da osjeti da ga se sluša i cijeni njegovo mišljenje te da se ne osjeća loše i manje vrijedno zbog mogućeg neuspjeha u pojedinoj aktivnosti. Odgojitelj je tu da, ukoliko dođe do neuspjeha, ohrabri dijete na ponovne pokušaje pružajući mu podršku. Nadalje, odgojitelj mora biti svjestan svog govora jer je on, uz roditelje, najveći govorni uzor. Stoga, važno je da odgojitelj osvijesti važnost pravilnog izgovora riječi te da tijekom čitanja priča djeci pripazi na naglasak, intonaciju, tempo i stanke. Odgojitelj potiče djecu na razgovor o priči, odgovara na pitanja djeteta, ali i postavlja pitanja djetetu, potiče djecu na dramatizaciju i razne igre (Čudina-Obradović, 2002). Uz pričanje priča djeca bogate svoj rječnik, a dodatnim aktivnostima poput igre dramatizacije, prepričavanja priče, smišljanja drugačijeg završetka priče dijete još više produbljuje svoj vokabular.

5.3. Centar početnog čitanja i pisanja

Predčitačke i predpisačke vještine djeca razvijaju u svakom vrtićkom centru. U likovnom centru djeca šaraju i crtaju, modeliraju i otiskuju različita slova u plastelin ili glinu, u centru za stolne i manipulativne djeca mogu igrati memory povezivanjem istih slova ili početnog slova s fotografijom predmeta, u centru obiteljskih igara djeca mogu preuzimati razne uloge popu trgovca, poštara, liječnika i slično gdje će se u igri potpisivati, ispisivati upute i račune, pisati recepte ili popise namirnica... No, primarni centar koji je namijenjen za razvoj navedenih vještina je centar početnog čitanja i pisanja. Ciljevi ovog centra su motivirati dijete na čitanje, osvijestiti dijete o važnosti teksta i fonološkoj svjesnosti, poticati na prepričavanje i bogatiti rječnik (Golik Homolak, 2019). Za motivaciju djece najvažnije ih je što ranije krenuti upoznavati s knjigama i slikovnicama kako bi od najranije dobi djeca osvijestila važnost čitanja. Nadalje, važno je i poticati ih da pažljivo slušaju dok im se čita pazeći pritom na mimiku lica i oponašanje raznih glasova. Svijest o tekstu važna je kako bi dijete znalo kako držati knjigu, okretati stranice i pratiti tekst (lijevo prema desnom, odozgo prema dolje). Fonološki osvijestiti dijete podrazumijeva da dijete treba biti svjesno da se slovima prikazuju glasovi, a u kasnijoj dobi znati razlikovati slova u riječi, da u pjesmi ili brojalici slogove može razdvojiti pljeskom, da uoči ponavljanje istog glasa (aliteracija) i slično (Golik Homolak, 2019). Prepričavanje obuhvaća opisivanje stvari i događaja, a s vremenom je bitno da dijete zna poredati događaje logičnim redoslijedom, onako kako je priča ispričana ili kako se nešto dogodilo. Uz sve navedeno, dijete ima mogućnost obogatiti rječnik novim pojmovima i utvrditi značenje prethodno naučenih riječi.

5.3.1. Izgled i opremljenost

Kod organizacije prostora bitno je da su svi materijalni poticaji, igračke i oprema djeci stalno dostupni, pažljivo odabrani te da su u skladu s dobi, mogućnostima, potrebama i interesima djeteta. Dobro pripremljen prostor odgojne skupine djeluje kao dodatni odgojitelj u grupi (Golik Homolak, 2019). Centar početnog čitanja i pisanja trebao bi se nalaziti na mirnom dijelu sobe uz dovoljno svjetla. Nadalje, u samom centru trebalo bi biti dovoljno prostora za stol, fotelju, tepih, jastuke ili manji krevetić kako bi se djeca osjećala što ugodnije i kao u vlastitom domu jer će ugodnim i toplim okruženjem centar više privlačiti djecu. Budući da djeca uče čineći, prema Hansen, Kaufmann i Walsh (2006) centar za početno čitanje i pisanje mora se sastojati od prostora za pisanje, knjižnice, stola za izrađivanje knjiga i centra za

slušanje. Centar mora sadržavati policu s knjigama, časopisima i slikovnicama te policu s materijalima za izradu vlastitih slikovnica poput papira, olovaka, bojica, kolaž-papira, lijepila i škara. Police bi trebale biti niske, visinom namijenjene djeci, a sav materijal koji se nalazi na njima mora biti pristupačan kako bi svako dijete moglo uzeti ono što želi. „Knjige treba atraktivno izložiti i moraju biti primjenjive različitim razinama pismenosti, od slikovnica do složenijih knjiga.“ (Hansen, Kaufmann, Walsh, 2006; str.159) Nadalje, uz slikovnice, priče i informativne knjige, u ovom centru potrebno je pronaći i mjesto za pjesništvo, biografije i ostale vrste knjiga. Materijali koje još možemo ponuditi u ovom centru su: stripovi, plakati s abecedom, fotografije, razglednice, metalna ploča i magnetna slova, pečati i štambilji, pero i tintarnica, ploče za pisanje, spužvice i krede, pastele, različite vrste, debljine, boje i teksture papira (Golik Homolak, 2019). Vrlo je važno redovito nadopunjavati potrošni materijal poput papira, flomastera i bojica kako bi djeca stalno imala širok izbor materijala. Centar početnog čitanja i pisanja nudi bezbroj mogućnosti za samostalno učenje i igru djece (listanje knjiga i slikovnica, pisanje pisama i čestitki), ali postoje aktivnosti u koje se može uključiti i odgojitelj (čitanje priče, izrada slikovnice, izrada plakata).

6. MONTESSORI PROGRAM

U današnje doba sve češće i češće nailazimo na nezadovoljstvo načinom odgoja i obrazovanja djece, a može se primijetiti i da se od školstva zahtijeva više nego ikada. Svako dijete je rođeni istraživač koji bi samostalno trebao istraživati i pronalaziti moguća rješenja za pojedini problem, no ponekad je dijete fizički i mentalno sputavano u svom istraživanju. Fizički sputano dijete može biti ukoliko mu materijal nije na dohvata ruke ili kada se ne smije slobodno kretati, dok mentalno sputavati dijete znači da je osoba iz djetetove okoline (roditelj, odgojitelj) ta koja mu izabire put, određuje ritam i neprestano skreće djetetovu pozornost s jednog predmeta na drugi (Stručno-razvojni centar Montessori, 2014). Unazad nekoliko stoljeća odgojno-obrazovna praksa doživjela je „reformu“ pedagogije kojom se želi preispitati tradicionalni odgojno-obrazovni proces pod utjecajem brojnih pedagoških pravaca (Krpan, 2019). Jedna od glavnih predstavnica ovog pokreta je Marija Montessori. Glavna poruka Montessori pedagogije glasi: „Pomozi mi da to učinim sam.“, a upravo ta poruka čini ovu pedagošku koncepciju jedinstvenom i izdvaja ju od drugih pravaca. Ovaj odgojno-obrazovni sustav polazi od ideje slobodnog odgoja, no sloboda nije polazište već cilj koji se postiže redom i samodisciplinom (Stručno-razvojni centar Montessori, 2014). U središtu se nalaze dijete i njegove potrebe, a primarno osigurava poticajnu okolinu koja omogućuje svakom djetetu da slobodno razvija svoje potencijale i zadovoljava svoje potrebe. Shodno tome, slobodno dijete je ono koje razvija svoje mogućnosti i odabire samostalno rješavanje problema, ono koje po potrebi traži smjernice koje potom prihvaća i primjenjuje u svom istraživanju. Montessori okolina djetetu omogućuje slobodan i spontan odabir aktivnosti, a tijekom aktivnosti javlja se intenzivno usmjeravanje pozornosti koje završava osjećajem zadovoljstva nakon uspješnog rješavanja problema. „Dijete ovako prirodno stječe samopouzdanje, usmjerava svoju pozornost koja je uvjetovana unutarnjom motivacijom i pridonosi odgoju radne discipline, usvajanju zdravih radnih navika uz osjećaj istinske slobode i učenja istraživanjem.“ (Stručno-razvojni centar Montessori, 2014, para. 7) Uz sve navedeno, zadatak odraslih u djetetovoj okolini nije nabacati nove informacije u djetetov um, već izvući iz djeteta ono što dijete već ima implicitno u sebi. Analizirajući temeljne pedagoške i didaktičke odrednice Montessori pedagogije, Montessori kurikulumu (Krpan, 2019) ističe sljedeće:

- Samostalnost- dijete ima pravo biti samostalno, treba i smije raditi sve što može za sebe (hranjenje, obuvanje i odijevanje, pranje ruku i zubi...) i za okolinu (brisanje prašine, zalijevanje cvijeća, hranjenje kućnog ljubimca...), a uz

navedeno ključno je uljudno ponašanje (pozdravljanje, predstavljanje, ispričavanje...)

- Sloboda izbora- dijete ima pravo izabrati čime će se baviti, koliko dugo i kojim tempom te s kime će to raditi
- Sloboda kretanja- dijete ima pravo kretati se slobodno i nesmetano ili mirovati u pripremljenoj okolini
- Sloboda izbora mjesta rada- dijete ima pravo odabrati mjesto na kojem će se baviti odabranom aktivnošću (pod, stol, u vanjskom prostoru...)
- Tišina- dijete ima pravo na tišinu isto kao i na verbalnu komunikaciju (razgovor, pjevanje...)
- Individualizacija- dijete ima pravo na individualizirani pristup kako bi u potpunosti moglo zadovoljiti svoje potrebe (tjelesne, emocionalne, socijalne, umne) i mogućnosti
- Senzomotorička integracija- budući da dijete najlakše uči osjetilima ima pravo na poticajnu okolinu koja mu to osigurava
- Red- red u okolini djeci pomaže uspostaviti red unutar sebe i pruža im osjećaj sigurnosti (dobra organizacija vremena, prostora i aktivnosti).

Samomotivacija djeteta je jedini poticaj za spoznavanje svijeta, a odgojitelj zadatak je pobuditi ovaj osjećaj kod svakog djeteta. Odgojitelj planira aktivnosti, priprema materijale i okolinu, promatra i djeluje kao primjer, točnije vodi i nenametljivo potiče dijete da samo istražuje i otkriva. Seitz i Hallwachs (1996) ističu da se odgojitelj mora znati povući i aktivnost prepustiti djetetu kako bi on samostalno istraživalo. U okolini u kojoj djeca slobodno ostvaruju svoje potencijale može se primijetiti da djeca gube mnoge od svojih poteškoća i postaju fleksibilna, tolerantna, otvorena za nova iskustva i zainteresirana za svijet koji ih okružuje. Vrlo je važno da dijete uči čineći, manipulira predmetima i istražuje jer na taj način dijete razvija svoje tjelesne i intelektualne sposobnosti. Stručno-razvojni centar Montessori (2014) ističe sljedeće:

„Bavljenje aktivnostima poput malih znanstvenih eksperimenata ili igre slovima i jezičnim karticama osigurava djetetu bolju kontrolu svog tijela, koordinaciju pokreta, finiju motoriku, kvalitetniju percepciju, trajniju pozornost i usmjerenost na sadržaj, bolje pamćenje, razvoj mašte, mišljenja, govora i volje.“ (para. 13)

Važno je da se dijete uvijek vodi od jednostavnijih prema složenijim zadaćama. U Montessori skupini prevladava uzajamno uvažavanje, a navedeno se najjasnije vidi u situacijama kada

mlađa djeca uče od starijih, dok starija utvrđuju već naučeno pomažući mlađima i pritom razvijajući osjećaj odgovornosti i unutrašnjeg zadovoljstva (Stručno-razvojni centar Montessori, 2014). Dijete u ovako organiziranoj okolini otkriva i da poštovanje drugih osoba i njihovih prava znači osiguravanje poštovanja i tih istih prava za njega samoga.

6.1. Montessori metoda učenja čitanja i pisanja

Stručno-razvojni centar Montessori (2014) navodi da je Montessori metoda jedinstven pristup tehnici učenja koji ne stavlja naglasak na poučavanje djeteta, već na osiguravanje poticajne okoline koja povećava dječju prirodnu radoznalost i omogućuje djetetu spontano učenje otkrivanjem kroz igru. Lawrence (2003) navodi da djeca najbolje uče radeći, ako su pritom aktivnost odabrali samostalno, a ističe i važnost pjesmica i rime. Nadalje, Montessori program jezično područje smatra primarnim zato što su sadržaji ovog područja prirodno integrirani u svim ostalim područjima rada. S obzirom da djeca upoznaju jezik vidom, sluhom, govorom i senzomotoričkim sposobnostima, Montessori metoda djeci pruža djeci bogato okruženje materijalima i aktivnostima kojima oni razvijaju i senzibiliziraju sva osjetila, a posebice vid i sluh (Stručno-razvojni centar Montessori, 2014). Navedene aktivnosti mogu se sagledati kao indirektna priprema za početno čitanje i pisanje. Shodno tome, jezično područje sastoji se od cjelina koje su podijeljene prema osjetljivim razdobljima u dječjem razvoju (Tablica 2.).

Tablica 2. Prikaz osjetljivog razdoblja jezičnog područja po dobi

Osjetljivo razdoblje	Dob
Govor	0-3,5 godina
Početno pisanje	3,5 – 4,5 godina
Početno čitanje	4,5 – 5,5 godina

Izvor: Stručno-razvojni centar Montessori, 2014, para. 20

Poticajna okolina u Montessori odgojnoj skupini obuhvaća i stariju djecu, točnije najmlađa djeca u skupini provode vrijeme sa starijom djecom od kojih već neka znaju čitati što pozitivno utječe na ostatak djece-nečitača. Materijal za jezik nudi uvod u samu bit jezika, čitanje i pisanje se priprema indirektno kroz konkretne vježbe za čitanje i pisanje i razne igre (Seitz i

Hallwachs,1996). Kao najpoznatiji materijal za jezik navode se slova (slika 10.). Na crvenim pločicama zalijepljeni su suglasnici izrađeni od brusnog papira, a na plavima samoglasnici. Dijete vrhovima prstiju opipava i doživljava oblik slova, a prema Mariji Montessori to se naziva mišićno pamćenje. Na ovaj način djeca ponekad nauče pisati prije nego što su saznala značenje slova (Seitz i Hallwachs,1996).

Slika 10. Dijete vrhovima prstiju opipava slova na hrapavom papiru.

Izvor: Sarah Cummins, 2021: <https://sarahcummins.com/the-sandpaper-letters/>, pristupljeno 26. lipnja 2022. godine

Lawrence (2003) navodi da će dijete lakše naučiti slova ukoliko mu okolina pruži maštovite aktivnosti koje uključuju oblike slova, poput šivanja predložaka slova, izrada slova od tijesta ili gline, slikanja prstima. U Montessori programu nalazi se i pomična abeceda, koja se smatra mostom do čitanja i pisanja. Ona se sastoji od skupova slova pomoću kojih dijete sastavlja riječi, a kasnije i rečenice (Slika 11.).

Slika 11. Pomična abeceda omogućuje uspostaviti ključnu vezu između čitanja i pisanja (Lawrence, 2003, 77)

Pomična abeceda omogućuje djetetu da iskusi kako slova čine riječi, kako riječi teku s lijeva na desno. Ovo iskustvo djetetu će dati mogućnost da spoji pisanje s govorom (Lawrence, 2003).

7. USPOREDBA REDOVNOG I MONTESSORI PROGRAMA- ISTRAŽIVANJE

U svrhu pisanja ovog rada provedeno je kvalitativno istraživanje metodom intervjuiranja. Istraživanjem se nastojao dobiti uvid na koji način odgojitelji potiču razvoj predvještina čitanja i pisanja, koje materijale koriste, koja je njihova uloga u poticanju navedenih vještina, ispravljaju li držanje olovke djeteta te surađuju li s roditeljima u ovom području. Nadalje, ispitano je jesu li odgojitelji upoznati s metodom Ples pisanja, što misle o njoj te koriste li je u svom radu. Ispitano je pet odgojiteljica- tri odgojiteljice redovitog vrtićkog programa (Bregana, Sveti Križ Začretje, Zadar) te dvije odgojiteljice Montessori programa (Samobor, Sveta Nedelja). Istraživanje je bilo anonimno, od podataka prikupljeno je mjesto rada odgojiteljica, trenutna dobna skupina s kojom odgojiteljice rade te godine radnog staža (Tablica 3.). Razgovori s odgojiteljicama iz Bregane, Samobora i Svete Nedelje, provedeni su uživo, dok je razgovor s odgojiteljicom iz Zadra i odgojiteljicom iz Svetog Križa Začretja proveden putem Zoom platforme. Svi razgovori zabilježeni su i nalaze se priloženi u ovom radu. U narednom poglavlju bit će prikazani dobiveni rezultati.

Tablica 3. Prikaz podataka o ispitanim odgojiteljicama

	Vrsta vrtićkog programa	Mjesto rada	Dobna skupina	Godine radnog staža
Odgojiteljica 1	redoviti	Bregana	starija	5
Odgojiteljica 2	redoviti	Sveti Križ Začretje	srednja	2
Odgojiteljica 3	redoviti	Zadar	mješovita	8
Odgojiteljica 4	Montessori	Samobor	mješovita	20
Odgojiteljica 5	Montessori	Sveta Nedelja	mješovita	15

Izvor: samostalan rad

7.1. Rezultati istraživanja

Pitanje **Na koje načine potičete ranu pismenost kod djece?** pokazalo je bogatstvo materijala i aktivnosti koje odgojitelji koriste u radu s djecom rane i predškolske dobi. Shodno tome, odgojiteljica 1 istaknula je godišnji posjet gradskoj knjižnici i projekt na temu vrtićka knjižnica

kojim je svojoj odgojnoj skupini približila značaj i rad gradske knjižnice. Nadalje, spomenula je predstave i igrokaze koji su organizirani u sklopu vrtića, a navela je i redovito čitanje priča i bajki djeci. Napomenula je kako ona djeci u svom radu nudi stolno-manipulativne poticaje poput slogovne raščlambe riječi prema predlošku, raznih rebusa, osmomjerk i pamtilica sa slovima temeljem kojih djeca proučavaju izgled slova i povezuju ih s riječima. Uz navedeno, istaknula je aktivnost pisanja slova u brašnu ili pijesku prema predlošku. Odgojiteljica 2 posebno je istaknula važnost slikovnica u centru početnog čitanja i pisanja. Ona u svome radu često koristi grafomotoričke zadatke koje djeca samostalno odabiru, a kao bitni element istaknula je pjesme, igre s pjevanjem i brojalice. Uz navedeno, važnost je pridodala i šaranju u likovnom centru te pisanju slova prema predlošku u pijesku. Odgojiteljica 3 smatra da je preduvjet pismenosti razvoj fine motorike, stoga je navela niz aktivnosti koje doprinose njenu razvoju poput nizanja perlica, korištenja pinceta, nizanja sjemenki sitnih kamenčića i drugih materijala na krivudavim linijama. Nadalje, istaknula je da u centrima imaju plakate koji osim slike sadrže i slova, a u sobi dnevnog boravka nalazi se i abeceda sačinjena od slika i slova. Kao i prethodne odgojiteljice ističe važnost čitanja slikovnica djeci nakon kojih djeca dobivaju priliku za razgovor, a u svome radu koristi i audio-slikovnice, recitacije, brojalice te pjesmice, posebice one s rimom. U centru početnog čitanja i pisanja, odgojiteljica 3 djeci nudi hrapava slova, kartice sa slikama i nazivom, drvena slova umetaljke te aktivnost pisanja u brašnu, a navedeni centar obogaćuje materijalima na mjesečnoj bazi u skladu s godišnjim dobima. Kao primjer aktivnosti navela je školjke sa slovima na unutrašnjoj strani. Slijedom navedenog, odgojiteljica 3 navela je da djeci koja za vrijeme spavanja ne zaspu uvijek ponudi slikovnice ili enciklopedije različitih tematika te ih time zaokupira. Tijekom jutarnjih aktivnosti djeci često nudi aktivnosti poput *ispričaj mi priču* ili *reci riječ na slovo*. Odgojiteljica 4 ističe da u Montessori programu ranu pismenost potiču od samog polaska u skupinu te da je okolina pripremljena tako da dijete vodi od jednostavnog ka složenom, s lijeva na desno, odozgo prema dolje, od konkretnog prema apstraktnom kroz šest razvojnih područja: samostalnost (praktički život), osjetilnost (senzorika), matematika (matematički um), jezik i umjetnost., kozmički odgoj (priroda i društvo). Nadalje, navodi da razvoj vještina čitanja i pisanja započinju vježbama iz područja samostalnosti- aktivnosti presipavanja, prenošenja žlicom, hvataljkom, pincetom, punim dlanovima ili prstima, rezanja škaricama, šivanje, zakopčavanje gumba, patentnog zatvarača ili čičak traka. Slijedom navedenog, odgojiteljica 4 ističe da su najčešći materijali korišteni u jezičnom području metalni okviri i umetci, točnije grafomotoričke vježbe, kartice za imenovanje, puzzle s početnim glasom ili nazivom, velika pokretna abeceda, slova od brusnog papira, a najčešća aktivnost je pisanje slova u pijesku. Na posljatku, odgojiteljica 5

istaknula je važnost grafomotoričkih vježbi pomoću Montessori materijala te aktivnosti poput opcrtavanja geometrijskih oblika i pisanja slova prema predlošku u brašnu ili pijesku. Nadalje, od materijala odgojiteljica 5 izdvojila je klasifikacijske kartice sa sličicama, taktilne kartice-slova od brusnog papira, pomičnu abecedu. Istaknula je da se djeca u Montessori programu upoznaju s pisanim slovima zato jer je Maria Montessori vjerovala da se djeca češće susreću s malim pisanim slovima. U svome radu često koristi pjesme, rime i pitalice.

Iz podataka prikupljenih intervjuima s odgojiteljicama u neposrednom radu s djecom rane i predškolske dobi može se ustvrditi kako odgojitelji u odgojno-obrazovnom radu s djecom koriste brojne aktivnosti i materijale različitog tipa kako bi potaknuli predčitačke i prepisačke vještine djece u svojim skupinama. Odgojiteljice koje rade u Montessori programu koriste neke materijale i aktivnosti poput pomične abecede, klasifikacijskih kartica, slova od brusnog (hrapavog) papira i pisanja slova u brašnu kako bi dijete taktilno doživjelo slova. U radu odgojiteljica redovitog programa može se uočiti korištenje materijala nastalih po uzoru na Montessori program, pa tako odgojiteljice redovitog programa u svom radu djeci nude aktivnost pisanja slova u brašnu ili pijesku, kartice sa slikama koje se mogu povezati s klasifikacijskim karticama. Odgojiteljica 3 navela je da u svome radu koristi hrapava slova koja se također mogu pronaći u Montessori programu, što nam ukazuje kako su odgojitelji spremni usavršavati se i učiti te primjenjivati i elemente drugih pedagoških koncepcija u svom radu s ciljem pružanja što boljih prilika djeci za razvoj početne pismenosti. Osim materijala izrađenih po uzoru na Montessori materijale, u primarnom se programu ističe širina ponude drugih materijala-rastresitih, neoblikovanih i drugih, čija je osnovna ideja poticanje kreativnosti i divergentnog mišljenja kao i korištenje elemenata drugih metoda (Plesa pisanja).

Na pitanje **Smatrate li predvještine čitanja i pisanja važnima? Zašto?** dobiveni rezultat pokazao je da 5 od 5 ispitanih odgojiteljica ove vještine smatra vrlo važnima. Odgojiteljice su istaknule važnost navedenih vještina u daljnjem školovanju, točnije smatraju da je s razvojem predvještina čitanja i pisanja važno početi od najranije dobi kako bi dijete bilo što uspješnije u kasnijoj dobi. Shodno tome, odgojiteljica 4 naznačila je da postoje razdoblja posebne osjetljivosti za početno pisanje u dobi od 3,5 do 4,5 godine te početno čitanje od 4,5 do 5,5 godine. Odgojiteljica 3 u svom odgovoru naznačila je da aktivnosti i vježbe vezane uz početno čitanje i pisanje pomažu u usvajanju govora, fine i grube motorike, razvoju mišljenja, koncentracije i pamćenja, lakšem zaključivanju u konačnici bržem čitanju i pisanju u kasnijoj dobi. Nadalje, istaknula je i da se uz ove aktivnosti djeca brže motorički razvijaju što se može primijetiti i kod likovnog izražavanja.

Na pitanje **Koja je Vaša uloga u poticanju početnog čitanja i pisanja?** odgojiteljice smatraju da je njihova glavna uloga biti opskrbljivač, odnosno popunjavati prostor različitim poticajima i materijalima u skladu s djetetovom dobi i interesom. Uz navedeno, odgojiteljice 2 i 3 iskazale su da je njihova uloga biti i govorni model djeci, tj. poticati ih na pravilno izražavanje indirektnim postupcima tako što za djecom samo ponove riječ na pravilan način. Odgojiteljica 2 navodi da neke riječi usvajaju na standardnom književnom jeziku, no da djeci ne brani govoriti kako oni žele. Nadalje, odgojiteljica 1 ističe da je važno stvoriti ugodnu i poticajnu atmosferu kako bi djeca bila potaknuta na aktivno sudjelovanje u aktivnostima. Odgojiteljica 5 navela je da se praćenjem djetetova interesa i osmišljavanjem aktivnosti u skladu s time, primjećuje veća zainteresiranost djeteta za aktivnosti, a kao primjer prilagodbe materijala interesima djeteta navela je klasifikacijske kartice sa sličicama superheroja koje u njezinoj skupini privlače dječake više od sličica proljetnica.

Nadalje, postavljeno je pitanje **Promatrate li kako dijete drži olovku?**, na koje su se nadovezala pitanja **ispravljaju li krivo držanje olovke i zašto.** 5 od 5 odgojiteljica istaknule su da promatraju držanje olovke djeteta, no odgovori se razlikuju kada se radi o ispravljanju nepravilnog držanja olovke. Naime, odgojiteljica 4 istaknula je da pravilno držanje olovke potiče vlastitim primjerom te da nepravilno držanje olovke ispravlja korištenjem gumenog nastavka za prstiće. Odgojiteljice 2 i 5 navele su da ispravljaju samo kritično držanje olovke (hvata sa šakom ili držanje olovke gore umjesto dolje) kod starije djece, uglavnom u predškolskoj dobi, no da ne inzistiraju na pravilnom držanju olovke. Odgojiteljica 2 inzistira da djeca u predškolskoj skupini obavezno koriste olovke. Odgojiteljice 1 i 3 potiču na vježbe pisanja te vježbe fine (otkopčavanje i zakopčavanje, ubacivanje kamenčića u uske bočice, nizanje graha) i grube motorike kako bi djetetu prirodno sjelo držanje olovke. Iz navedenoga može se zaključiti da ispravljanje nepravilnog držanja olovke ne ovisi o vrsti programa rada odgojne skupine, već pretežito o stavu i gledištu odgojitelja.

Oko pitanja **Što mislite o metodi Ples pisanja?** odgojiteljice su iznijele vrlo sličan stav. Smatraju da je metoda vrlo zanimljiva i korisna u radu s djecom rane i predškolske dobi. Odgojiteljica 2 istaknula je da navedena metoda bolje potiče rad cijelog tijela te rad šake i prstiju, a nadodala je da djeca vole glazbu te da kroz glazbu sve rade s više entuzijazma. Odgojiteljica 4 nadodala je da je poučavala istoimenu literaturu o ovoj metodi. Slijedom navedenog, postavljeno je pitanje **Koristite li metodu Ples pisanja u svome radu?** za koje su se ispitanice odgojiteljice uglavnom složile da koriste određene dijelove, više na razini izdvojene i prilagođene aktivnosti. Konkretnije, četiri odgojiteljice navele su da metodu Ples pisanja u

cijelosti nisu provele nikada, no koriste određene elemente u svome radu, dok je odgojiteljica 2 istaknula da ne koristi metodu već da tijekom nekih aktivnosti pusti glazbu. Odgojiteljica 1 nedavno je provela metodu tako što je svako dijete melodično otpjevalo svaki glas svog imena uz gestovne pokrete. Odgojiteljica 3 navodi da je koristila elemente u individualnim aktivnostima s određenom djecom za razvoj motorike koristeći pjenu za brijanje, ubruse i tempere. Odgojiteljice Montessori programa također su navele da koriste samo neke elemente poput crtanja u pjenu, kružni pokreti od manjih prema većim, slikanje uz glazbu, pisanje u grizu te ležeći crtanje rukama i nogama. Sve ispitane odgojiteljice složile su se da bi jednog dana u svome radu htjele provesti cjelovitu metodu Ples pisanja.

Na pitanje **Gdje se nalazi centar početnog čitanja i pisanja u Vašoj odgojnoj skupini?** zamijećena je razlika između redovitog i Montessori programa. Naime, odgojiteljice redovitog programa istaknule su da se centar nalazi u mirnom i osvijetljenom dijelu prostorije. S ovim odgovorom složila se i odgojiteljica 4, no kod odgojiteljice 5 zamijećeno je da se prostor ne vodi logikom mira i svjetlosti, već Montessori pravilom vezanim uz smještaj. Konkretno, odgojiteljica 5 navela je da se centar početnog čitanja nalazi četvrti u nizu, a da se sama Montessori soba slaže se u smjeru kazaljke na satu krećući od samostalnosti, pa osjetljivosti, zatim matematika, potom jezik i na kraju kozmički odgoj.

Nadovezujući se na prethodno, na pitanje **Kako uređujete centar početnog čitanja i pisanja? Koji se sve materijali nalaze u ovom centru?** odgojiteljice su navele bogatstvo materijala koje nude u svojoj odgojnoj skupini. Materijali koji su se najčešće spominjali su slikovnice, papiri različitih veličina, uzoraka i boja, olovke, drvene bojice, flomasteri, pastele, škare i ljepilo. Važno je napomenuti da su odgojiteljice naglasile da redovito nadopunjuju ovaj centar, ovisno o temi, godišnjem dobu i interesu djece, kako bi im sve bilo dostupno. Odgojiteljica 2 istaknula se materijalima poput laptopa, mobitela i fotoaparata koji nisu u funkciji te isprintanom abecedom. Materijal koji se nalazi u sobi odgojiteljice 3 sadrži još i 3D geometrijske oblike, drvenu abecedu, različite umetaljke, slamke za provlačenje, vezice, magnetne ploče, pano sa slovima, krede te ploča za pisanje. Montessori odgojiteljice su uz materijal koji se najčešće koristi izdvojile neke materijale specifične za Montessori program, a to su metalni okviri i umeci, slova od brusnog papira, pomična abeceda te klasifikacijske kartice.

Što se tiče samog prostora odgojiteljica 1 istaknula je da se sav materijal nalazi na drvenim policama u razini djetetovih očiju i njima na dohvat ruke. Nadalje, odgojiteljica 3 navela je da

njen prostor sadrži otvorene police, stalak za slikovnice, zatvoren ormar s materijalima i priborom za predškolarce, kauč, fotelja te stol sa šest sjedalica.

Posljednje pitanje ticalo se suradnje s roditeljima, a glasilo je **Koliko roditelje zanima i koliko se uključuju u poticanje/učenje djece čitanju i pisanju?** Odgojiteljica 1 nastoji uključivati roditelje na razne načine-sudjelovanje u projektu vrtićka knjižnica, poticanje na odlazak u knjižnicu s djecom te usavršavanje priprema za predstave i igrokaze koje djeca izvode u dječjem vrtiću. Odgojiteljice 2 i 4 dotaknule se individualnih razgovora s roditeljima te razgovora na primopredaji djece, dok odgojiteljica 3 ističe da su uglavnom roditelji predškolaraca uključeni u poticanje početnog čitanja i pisanja tako što dijele materijale, radne listiće i slikovnice, dok osmero roditelja u vrtićkoj skupini ne iskazuje interes za ovu temu. Odgojiteljica 5 nalazi se u sličnoj situaciji, točnije roditelji predškolaraca jedini iskazuju interes za temu početnog čitanja i pisanja. Shodno tome, odgojiteljica 3 naglasila je da roditelji mlađe djece više paze na razvoj govora i usvajanje glasova. Odgojiteljica 2 istaknula je kako je odgojitelju lakše raditi kada roditelji imaju normalna i realna očekivanja od svoje djece, a nadovezala se primjerom nezadovoljne majke – u prošloj odgojnoj skupini bilo je bolje jer su tamo učili čitati i pisati slova, a sada se samo igraju. Na temelju ovih rezultata može se zaključiti da zainteresiranost roditelja ovisi pretežno o njihovu stavu o važnosti početnog čitanja i pisanja u ranoj i predškolskoj dobi. Također, uočljivo je da ukoliko odgojitelji ističu važnost i uključuju roditelje u razne projekte vezane uz početno čitanje i pisanje, veća je vjerojatnost da će roditelji uvidjeti važnost istoga, ali i pokazati interes za suradnju.

Rezultati provedenog istraživanja prikazali su brojnost materijala i sadržaja koje odgojitelji koriste u radu s djecom rane i predškolske dobi kako bi potaknuli predvještine čitanja i pisanja kod djece. Nadalje, rezultati su ukazali i na spremnost odgojitelja na usavršavanje i učenje, a potom i primjenu elemenata raznih pedagoških koncepcija u njihovu radu kako bi djeci omogućili što više načina za razvoj početne pismenosti. Iz dobivenih rezultata može se utvrditi i da odgojitelji uočavaju važnosti vještina početnog čitanja i pisanja te da su svjesni svoje uloge u razvoju navedenih vještina primarno kroz ulogu opskrbljivača materijalima, a potom i ulogu govorno-jezičnog modela koji podrazumijeva izražavanje u skladu sa standardom hrvatskog jezika. Nadalje, rezultati ukazuju da odgojitelji promatraju kako dijete drži olovku, no da ispravljanje nepravilnog držanja olovke ovisi o gledištu odgojitelja, a ne o vrsti odgojno-obrazovnog programa, točnije odgojitelji se osvrću na ono što su naučili tijekom svog obrazovanja te koriste svoje načine „ispravljanja“. Slijedom navedenog, rezultati su pokazali da su odgojitelji upoznati s pojmom Ples pisanja, no ne koriste ovu metodu u svom radu u

potpunosti već samo njezine određene elemente. Što se tiče uređenja centra početnog čitanja i pisanja, ne postoji značajna razlika u uređenju prostora u redovitom i Montessori programu, tj. većina materija je prisutna u radu oba programa dok Montessori program posjeduje nekoliko specifičnih Montessori materijala, konkretno metalni okviri i umeci, pomična abeceda, klasifikacijske kartice i slova od brusnog papira. U istraživanju zamijećeno je da se kod jednog odgojitelja Montessori programa uređenje prostora sobe dnevnog boravka djece ne vodi logikom mira i svjetlosti, već Montessori pravilom vezanim uz smještaj. Istraživanje pokazuje da zainteresiranost roditelja o aktivnostima početnog čitanja i pisanja ovisi pretežno o njihovu stavu o važnosti početnog čitanja i pisanja u ranoj i predškolskoj dobi, a može se zaključiti da odgojitelj i u ovom segmentu ima važnu ulogu- isticanjem važnosti vještina početnog čitanja i pisanja te redovitim uključivanjem roditelja u razne projekte vezane uz početno čitanje i pisanje može doprinijeti većoj zainteresiranosti roditelja.

8. ZAKLJUČAK

Čitanje i pisanje vrlo su složene vještine kojima prethodi niz pretkoraka. Njihov razvoj započinje u ranoj dobi djeteta, u kojoj su djeca vrlo su znatiželjna i brzo uče. Može se reći da je najvažniji preduvjet za njihov razvoj poticajna okolina, dobri govorno-jezični modeli te odrasli koji će djetetu pomoći da navedene vještine dijete razvije na prirodan način kroz svakodnevne aktivnosti, sadržaje i igru. Shodno tome, važno je da odgojitelji osvijeste svoju ulogu u razvoju djetetovih vještina i znanja. Zadatak odgojitelja je prepoznati interese, želje i sposobnosti djeteta te u skladu s time osmišljavati aktivnosti kako bi dijete razvilo svoje potencijale. Nadalje, bitan je kvalitetno opremljen prostor u kojem djeca provode svoje vrijeme kako bi se dijete moglo samostalno uključiti u neku aktivnost, točnije kako bi dijete osmišljavalo spontane igre i aktivnosti. Također, suradnja s roditeljima nije na odmet budući da dijete veliku većinu vremena provodi u ustanovi ranog i predškolskog odgoja te obiteljskom domu. Međusobnom suradnjom, odgojitelji i roditelji šire djetetove mogućnosti za cjelokupni razvoj, pa tako i razvoj vještina početnog čitanja i pisanja. Naglasak treba biti stavljen na djetetov interes, a očekivanja u skladu s njegovom dobi, točnije dijete ne treba siliti na ono što ne želi niti ne očekivati nešto što je znatno iznad djetetovih trenutnih sposobnosti. Nadalje, roditelji bi trebali biti svjesni svoje uloge i aktivno se baviti djetetom, jer upravo kroz svakodnevne situacije dijete najviše uči. To znači da bi roditelji trebali provoditi vrijeme u igri sa svojim djetetom, aktivno komunicirati s njim, voditi ga u trgovinu, knjižnicu, šetnju prirodom i slično. Zahvaljujući suvremenim metodama i programima u radu odgojno-obrazovne ustanove, djeci su dostupni razni načini učenja kroz igru. Brain Gym i metoda Ples pisanja samo su neke od metoda suvremenog učenja koje djeci omogućuju razvoj osjetila i motorike, a koje ujedno djeluju i na razvoj mozga. Istraživanjem provedenim u svrhu pisanja ovog rada potvrđeno je da postoji mnoštvo materijala kojima se može potaknuti razvoj vještina početnog čitanja i pisanja, neovisno o programu koje dijete polazi. Također, može se reći da je motiviranost odgojitelja za rad, točnije mnoštvo poticajnih aktivnosti i materijala koje odgojitelj osmišljava i aktivno provodi s djecom, vrlo važan čimbenik u razvoju djetetove rane pismenosti. Nadalje, utvrđeno je i da su odgojitelji sve više svjesni svoje uloge u razvoju vještina početnog čitanja i pisanja. Tijekom analize istraživanja zamijećena je i educiranost odgojitelja te njihova spremnost na daljnje učenje i usavršavanje što pozitivno utječe na cjelokupni razvoj djeteta. Odgojitelji razvoj djece doživljavaju holistički i trude se djeci pružiti mnoštvo kvalitetnih prilika za njihov napredak i razvoj, što bi ustvari i trebao biti glavni cilj odgojno-obrazovne ustanove- pružiti svakom djetetu kvalitetno okruženje i kako bi se ono nesmetano razvilo u svoju najbolju verziju sa svim svojim potencijalima.

LITERATURA

1. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec I., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*. Zagreb: Planet Zoe
2. Čudina-Obradović, M. (2002). *Čitanje prije škole- Priručnik za odgojitelje i roditelje*. Zagreb: Školska knjiga
3. Čudina-Obradović, M. (1995). *Igrom do čitanja – Igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja u djece od 3. do 10. godine*. Zagreb: Školska knjiga
4. Dennison, P., Dennison, G. (2011). *Brain Gym-priručnik za obitelj i edukatore*. Zagreb: Alfa
5. Golik Homolak, I. (2019). *Bilješke s predavanja o Centru početnog čitanja i pisanja*. Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 22. studenog 2019.
6. Gotal, M. (2020). *Razvoj grube i fine motorike*. Dječji vrtić Žirek, URL: <https://www.dv-zirek.hr/sadrzaj.asp?page=101>
-datum preuzimanja informacija: 15. svibnja 2022.
7. Granić, M. (2018). *Grafomotorika- značenje, razvoj i aktivnosti za poboljšanje*, URL: <https://krenizdravo.dnevnik.hr/zdravlje/psihologija/grafomotorika-znacenje-razvoj-i-aktivnosti-za-poboljsanje>
-datum preuzimanja informacija: 15. svibnja 2022.
8. Grginič, M. (2007). Što petogodišnjaci znaju o pismenosti. *Život i škola*, 53(17), 7-27
9. Hansen, K. A., Kaufmann, R. K., Walsh, K. B. (2006). *Kurikulum za vrtiće*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak
10. Kid Sense Child Development (2013). *Writing Readiness (Pre- Writing) Skills*, URL: <https://childdevelopment.com.au/areas-of-concern/writing/writing-readiness-pre-writing-skills/>
-datum preuzimanja informacija: 25. svibnja 2022.
11. Krpan, E. (2019). *Kurikulum Dječjeg vrtića Montessori za pedagošku godinu 2019./2020.*, URL: <https://dv-montessori.hr/pravni-kutak-arhiva>
-datum preuzimanja informacija: 2. lipnja 2022.
12. Lawrence, L. (2003). *Montessori čitanje i pisanje- Kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati*. Zagreb: HENA COM

13. Mendeš, B. (2009). Početna nastava čitanja i pisanja- Temelj nastave hrvatskoga jezika. *Magistra Iadertina*, 4(1), 115-129
14. Moomaw, S., Hieronymus, B. (2008). *Igre čitanja i pisanja- Aktivnosti za razvoj predčitačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i u prvom razredu*. Buševac: Ostvarenje
15. Oković, S. (2019). *Razvoj govora i jezika kod djece*, URL: <https://littledotapp.com/hr/blog/rast-i-razvoj/razvoj-govora-i-jezika-kod-djece>
-datum preuzimanja informacija: 16. srpnja 2022.
16. Oussoren, R. A. (2007). *Ples pisanja- Progressivni glazbeno-pokretni program razvoja početnih vještina pisanja u djece*. Buševac: Ostvarenje
17. Oussoren, R. A. (2008). *Ples pisanja za najmlađe- Program predvježbi za djecu u dobi od 3 do 5 godina*. Buševac: Ostvarenje
18. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje
19. Poučavanje i učenje s igrama- 10 do 20 ponavljanja u odnosu na 400- Home Schooling Almanac, URL: <https://homeschoolingalmanac.com/teaching-learning-games-10-20-repetitions-vs-400/>
--datum preuzimanja informacija: 16. srpnja 2022.
20. Seitz, M., Hallwachs, U. (1996). *Montessori ili Waldorf?*. Zagreb: Educa
21. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga
22. Stručno-razvojni centar Montessori. (2014). *Vježbe za poticanje govora i usvajanje jezika- Uvođenje u čitanje i pisanje*. Zagreb: Dječji vrtić Srčeko
23. Što je Montessori?- Dječji vrtić Srčeko, URL: <http://srceko.com/montessorri/sto-je-montessori/>
-datum preuzimanja informacija: 1. lipnja 2022.
24. Velički, V. (2020). Bilješke s predavanja o *Temeljnim funkcijama u početnom pisanju*. Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 5. ožujka 2019.
25. Velički, V., Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu- Malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa
26. Werner Andrews, S. (2013). *Introduction to Language. Montessori Northwest*

Ispod svake preuzete fotografije nalazi se izvor i datum preuzimanja.

PRILOZI

INTERVJU 1

Bregana, 5 godina radnog staža

Redoviti program, starija dobna skupina

1. Na koje načine potičete ranu pismenost kod djece?

Pa provodimo na mnoge načine. Na primjer obogaćujemo redovito centar slikovnica koji se nalazi u mirnom centru prostorijske u kojem imamo stolno-manipulativne poticaje poput slogovna raščlamba riječi prema predlošku, rebusi, osmosmjerke, memory... U navedenim aktivnostima djeca povezuju slova i riječi, proučavaju izgled slova, savladavaju tehniku pisanja aktivnostima poput „pisanja“ po brašnu ili u pijesku prema predlošku.

Na primjer prošle pedagoške godine proveli smo projekt na temu vrtićku knjižnica u kojoj je svako dijete jedan tjedan donijelo svoju omiljenu slikovnicu koju smo zajedno čitali. Djeca su mogla samostalno prolistati slikovnice. Tijekom pedagoške godine organiziramo posjet gradskoj knjižnici, a u samom vrtiću često organiziramo razne predstave i igrokaze u kojima su i sama djeca sudionici. Također, prije popodnevno odmora kolegica ili ja čitamo djeci bajke ili priče.

2. Smatrate li predvještine čitanja i pisanja važnima? Zašto?

Smatram ih vrlo bitnima za daljnji djetetov razvoj čitačkih i pisačkih vještina u školskoj dobi. Što je dijete više okruženo poticajnim materijalima to će u kasnijoj, školskoj dobi lakše usvojiti tehnike čitanja i pisanja. Tom djetetu čitanje neće biti tlaka već zadovoljstvo jer će razumjeti pročitano.

3. Koja je Vaša uloga u poticanju početnog čitanja i pisanja?

Moja uloga je uz roditeljeve najvažnija jer svakodnevno obogaćujem prostor različitim poticajima i materijalima, potičem ih na aktivno sudjelovanje i stvaram ugodnu i poticajnu atmosferu kako bi se djeca što više okušala u aktivnostima.

4. Promatrate li kako dijete drži olovku? Ako primijetite da dijete "krivo" drži olovku, ispravljate li ga? Ako je odgovor da, zašto i kako? Ako je odgovor ne, zašto?

Promatram kako dijete drži olovku. Ako primijetim da dijete drži krivo olovku ne ispravljam ga jer smatram da će ono tijekom svog razvoja redovite vježbe samostalno ispraviti držanje olovke. Smatram da je ispravljanje držanja olovke slično ispravljanju ljevaka da postanu dešnjaci. Znači potičem da vježbu pisanja i fine i grube motorike, ali ga ne ispravljam u držanju olovke.

5. Što mislite o metodi Ples pisanja?

Smatram da je metoda vrlo zanimljiva i korisna djeci.

6. Koristite li metodu Ples pisanja u svome radu? Zašto?

Konkretno u našoj skupini nedavno smo proveli metodu na način da smo se skupili u krug i svako dijete je melodično otpjevalo svaki glas svojeg imena uz gestovne pokrete koji su zatim sva djeca ponovila. Ova metoda je i djeci bila vrlo zanimljiva što je kolegicu i mene ustvari potaknulo na daljnji razvoj aktivnosti.

7. Gdje se nalazi centar početnog čitanja i pisanja u Vašoj odgojnoj skupini?

Centar početnog čitanja i pisanja je u mirnom kutku naše sobe dnevnog boravka. Nalazi se u osvijetljenom dijelu prostorije pored stolno-manipulativnog centra i likovnog centra.

8. Kako uređujete centar početnog čitanja i pisanja? Koji se sve materijali nalaze u ovom centru?

Centar redovito obogaćujemo slikovnicama, papirima različitih veličina, uzoraka i boja, različitim pisačim materijalima kao što su olovke različitih debljina, kemijske olovke, flomasteri, drvene bojice, paste, škare, ljepilo...

-Gdje se nalaze ti materijali? Jesu li svi materijali djeci na dohvata ruke?

Materijali se nalaze na drvenim policama i sav materijal je u razini djetetovih očiju i njima na dohvat ruke. Kao što sam rekla redovito nadopunjavamo ovaj prostor tako da im je uvijek sve dostupno.

9. Koliko roditelje zanima i koliko se uključuju u poticanje/učenje djece čitanju i pisanju?

Pa roditelje nastojimo uključivati što češće. Na primjer sudjelovali su u projektu vrtićka knjižnica koji sam ranije spomenula. Potičemo ih na odlazak u knjižnicu s djecom. Za božićne i završne priredbe organiziramo predstave i igrokaze, pa su roditelji uključeni na način da usavršavaju pripremu za izvođenje igrokaza kod kuće.

INTERVJU 2

Sveti Križ Začretje, 2 godina radnog staža

Redoviti program, srednja dobna skupina

1. Na koje načine potičete ranu pismenost kod djece?

Pa mislim da potičemo na sve moguće načine jer zapravo nismo ni svjesni koliko ih potičemo kroz druge aktivnosti, a da nisu samo doslovno pisanje slova koje se ustvari u vrtiću i ne bi trebalo raditi. Imamo oformljen centar početnog čitanja i pisanja u kojem se nalaze brojne slikovnice, a čak i u suradnji s roditeljima napravili smo jednu malu humanitarnu akciju gdje su djeca kod kuće mogla odabrati jednu slikovnicu, naravno ako su željela, i pokloniti tu slikovnicu svojoj odgojno-obrazovnoj skupini. Tada smo s njima oformili centar knjižnice gdje su oni imali i tehnologiju- stavili smo im malo laptop, jedan mobitel bez kartice, jedan fotić koji ne radi... Napravili smo im kartice i time ih zapravo poticali na čitanje, odnosno na posudbu i vraćanje knjiga i slično. Osim toga radimo i grafomotoričke zadatke, ali ne tako da djeca sjednu, a ja da podijelim zadatke, već oni biraju papiriće koje će imati i rješavati. Njima to izgleda kao neka igra, međutim, to su ustvari predčitalačke vježbice. Provodimo ih u sklopu raznih pjesama, igri s pjevanjem, izgovaranjem brojalica. Evo, zaista ih na sve načine integriramo u sve faze razvoja kroz sve aktivnosti i svakodnevno. Izdvojila bih još i brojne druge aktivnosti poput šaranja u likovnom centru, pisanja slova prema predlošku u pijesku. Od materijala dominiraju olovke, bojice, flomasteri.

2. Smatrate li predvještine čitanja i pisanja važnima? Zašto?

Naravno da ih smatram važnima. Zapravo od njih sve polazi, ali naravno i da ta važnost polazi od jaslca. Ja sam imala priliku raditi u jaslicama. Tamo smo se svakodnevno trudili raditi na njima. Nismo pisali brojeve, nismo pisali slova niti ih kazali djeci već na razne načine uz ritam i metara u svim mogućim aktivnostima. One su od izuzetne važnosti jer dijete će upravo zbog njih jednog dana biti uspješno, odnosno nažalost neuspješno u početnom čitanju i pisanju, kasnije u čitanju i pisanju što će utjecati na kvalitetu njegova života.

3. Koja je Vaša uloga u poticanju početnog čitanja i pisanja?

Moja uloga je ista kao i u svim ostalim aktivnostima, a to je biti model i uzor djeci. Naravno da neću pred djecom govoriti svojim kajkavskim narječjem, ako je to neko neformalno druženje hoću, no u vrtiću si to ne dopuštam. Potičem djecu na pravilno izražavanje, ne branim im govoriti kako žele. Međutim, neke riječi usvajamo na standardnom književnom jeziku. Radili smo i svoju slikovnicu gdje su djeca imala zadatak odabrati jednu sliku iz priče koja im se najviše svidjela i to smo ukomponirali. Moja uloga je zapravo da djeca budu slobodna, da uče uz istraživački i otkrivački potencijal i da vole raditi nešto što će dobro utjecati na njih, na početno čitanje i pisanje i da to sve dođe prirodno i s igrom. I kada to dođe, da im ne bude naporno ili da budu nezadovoljni. Kada dijete dođe u stariju grupu i zna držati olovku to je veći neki uspjeh. Jedino na čemu smo mi malo više radile je to da se znaju sami potpisati. To smo radile na način da isprintamo njihove slike, znači njihova lica i ispod napišemo njihovo ime. Na taj način su oni prema modelu pisali svoje ime. Smatram da to nije previše jer su djeca u toj aktivnosti uživala.

4. Promatrate li kako dijete drži olovku? Ako primijetite da dijete "krivo" drži olovku, ispravljate li ga? Ako je odgovor da, zašto i kako? Ako je odgovor ne, zašto?

Čitala sam da se ustvari u novije vrijeme ne ispravlja držanje olovke kao što se to ispravljalo prije, pogotovo onim držačima olovke koji bi djeci omogućili bolje pisanje. Ono na čemu sam ja inzistirala dok sam bila u programu predškole je da sva djeca obavezno imaju olovke. Nisam voljela te držače olovke zato što bi oni još dodatno otežali držanje te iste olovke, a pogotovo ako dijete koje ne zna primiti olovku dođe s kemijskom olovkom. Ja na primjer jesam malo ispravljala držanje olovke, ali to je stvarno bio kritičan hvat sa šakom ili držanje olovke gore umjesto dolje. Ako je dijete držalo olovku s dva prsta, već je naučilo pisati s dva prsta, onda nisam zahtijevala držanje s tri prsta i slično. O tome sam se konzultirala i s logopedinjom našeg vrtića koja je rekla da je to u redu, stoga smatram da sam ispravno postupila.

5. Što mislite o metodi Ples pisanja?

Budući da sam ja jako aktivna u tom glazbenom djelu, naravno da mi je metoda Ples pisanja odlična. Potiče cijelo tijelo i potiče zapravo rad šake i prstiju malo bolje. Ukoliko su u mogućnosti, smatram da bi svi odgojitelji trebali to primjenjivati u svom radu jer je zaista

korisno, a i djeca vole glazbu i kroz glazbu sve rade s više entuzijazma, bolje i uvjerljivije. Oni vole glazbu, oni vole pjevati, vole plesati i nekako sve kroz glazbu dolazi prirodno.

6. Koristite li metodu Ples pisanja u svome radu? Zašto?

Točno, strogo definiranu metodu Ples pisanja, ne koristim, ali volim djeci pustiti pjesme tijekom nekih aktivnosti, pa tako i aktivnosti kada nešto moraju raditi ručicama i tijelom. Naravno da bih u budućnosti željela isprobati potpuno tu metodu.

7. Gdje se nalazi centar početnog čitanja i pisanja u Vašoj odgojnoj skupini?

Naš centar početnog čitanja i pisanja nalazi se kod prozora, odnosno kod staklene stijene jer smatramo da djeci treba dosta prirodne svjetlosti. Ovaj centar je u mirnom kutku sobe, u njegovoj blizini ne nalazi se glazbeni centar, baš je izoliran od ostalih zbog potrebnog mira. Tamo oni imaju sav potreban materijal, dakle papire, slikovnice, laptop koji ne radi, ali oni po njemu mogu tipkati, mobitel, fotoaparati, olovke, flomastere i sve što im je potrebno. Imamo i abecedu isprintanu i zalijepljenu. Uz to imamo i razne poticaje koji su i ukrasi i poticaji, a nastali su tijekom nekih projekata.

8. Kako uređujete centar početnog čitanja i pisanja? Koji se sve materijali nalaze u ovom centru?

Nadopunjujemo ga ovisno o temi kojoj provodimo, a materijale sam ranije navela- papiri, olovke, flomasteri, bojice, slikovnice...

9. Koliko roditelje zanima i koliko se uključuju u poticanje/učenje djece čitanju i pisanju?

Ova pitanja se postavljaju na individualnim razgovorima ili tijekom primopredaje djece. Uglavnom kada roditelji imaju normalna i realna očekivanja od svoje djece, ali i od odgojitelja sve je lakše. Jedna majka bila je jako nezadovoljna. Rekla je da je bolje bilo u prošloj grupi jer tamo su učili čitati i pisati slova, a sada se samo igraju. To je primjer majke koja ne shvaća što se u vrtiću radi i s kojom bi trebalo razgovarati...

INTERVJU 3

Zadar, 8 godina radnog staža

Redoviti program, mješovita odgojno obrazovna skupina

1. Na koje načine potičete ranu pismenost kod djece?

Kao preduvjet pismenosti pazimo da djeca što uspješnije razviju finu motoriku. Za razvoj ove sposobnosti koristimo razne aktivnosti poput nizanja perlica, korištenja pincete u igrama za razvoj pincetnog hvata, nizanjem sjemenki, sitnih kamenja i drugih materijala na krivudavim linijama. U svim centrima aktivnosti na plakatima, hamerima, priborima i ukrasima, osim slike, koristimo i riječi, npr. na četkici za zube djeca mogu pronaći svoj simbol, ali i svoje napisano ime, ispod crteža vidljivi su opisi i različiti naslovi, a zidnoj abecedi istaknuto je slovo, ali i slika predmeta kojem naziv počinje istim početnim slovom... Veliku važnost dajemo opremanju kutića knjižnice, na stalku djeci nudimo slikovnice tako da je vidljiva prednja strana, slikovnice nisu nagurane, s jedne strane stalka nalazi se kauč, a s druge fotelja tako da djeca nesmetano mogu uživati u proučavanju knjiga. Djeci koja za vrijeme spavanja ne zaspu uvijek ponudimo slikovnice i enciklopedije različitih tematika te ih time zaokupiramo u tihim aktivnostima. S djecom uvježbavamo različite pjesmice, posebice one s rimom, učimo brojalice. Aktivnost *ispričaj mi priču* česta je aktivnost za vrijeme jutarnjeg kruga. Djeci ponudimo kartice sa sličicama, bez teksta te ih potičemo da svatko od njih izvuče jednu karticu i potom osmisli jednu rečenicu za našu priču. Osim razvoja govora tu potičemo i razvoj mašte. Pravilo je da nema krivih rečenica i apsolutno sve u našoj priči je moguće. Još jedna aktivnost koju koristimo u krugu je aktivnost *reci riječ na slovo*, gdje odgojitelj ili neko dijete zada početno slovo i zatim svako dijete govori riječ s tim glasom, onog trenutka kad se pogriješi ili ponestane ideja zadajemo novo slovo. Za vrijeme jedne igre promijenimo tri do pet slova.

U skupini podjednako potičemo početno čitanje i početno pisanje. Svakog jutra, u krugu, isto postizemo kroz čitanje različitih slikovnica, audio-slikovnica, pjesmica i recitacija. Nakon pročitane priče djeca imaju priliku za razgovor, a potom samostalno proučavaju istu slikovnicu, slike i slova. U centru početnog čitanja i pisanja iznimno pazimo na taktilnost te djeci nudimo materijale poput *hrapavih slova*, tj. slova od različitih materijale izbočena da djeca dodirom mogu primijetiti kako se piše to slovo, *pisanje u brašnu* -velika plitka plastična posuda u kojoj se nalazi brašno, a pored su drvena slova koja se koriste kao zadatci gdje dijete prstom ili

štapićem mora u brašnu napisati slovo. Ovo posebno vole djeca od tri i četiri godine. Koristimo još i kartice sa slikama i nazivima ispod, drvena slova umetaljke. Centar početnog čitanja i pisanja na mjesečnom periodu obogaćujemo s materijalima u skladu s godišnjim dobima. Na primjer sad za ljeto smo sakupili mnoštvo školjki na čijoj smo unutrašnjoj strani napisali različita slova, te školjke stavili smo u posudu zajedno s pijeskom, kamenčićima i školjkama bez slova te djeci ponudili plastificirane riječi ispod kojih oni moraju nanizati školjke. U centru početnog pisanja djeci su svakodnevno ponuđeni papir i olovke. Znači, osim toga u centru se nalazi posuda s brašnom, hrapava slova, drvena abeceda umetaljke, kamenčići s različitim slovima, abeceda sačinjena od slika i slova, papiri s krivudavim linijama s kojima mlađa djeca flomasterom prelaze preko zadanih linija, a stariji samostalno rade svoje linije, s ciljem što sličnijeg prikaza.

2. Smatrate li predvještine čitanja i pisanja važnima? Zašto?

Definitivno da. Ovakve vježbe i aktivnosti djeci kasnije pomažu u usvajanju govora, usvajanju fine i grube motorike, razvoju mišljenja, iznošenju svojih ideja i slično. Također, iste aktivnosti djeci kasnije pomažu u razvoju koncentracije i pamćenja, lakšem zaključivanju i u konačnici bržem čitanju i pisanju u starijoj dobi. Također, djeca se motorički brže razvijaju, a isto je vidljivo u likovnom izražaju jer su kod te djece crteži bogatiji detaljima.

3. Koja je Vaša uloga u poticanju početnog čitanja i pisanja?

Prije svega, odgojitelj je primjer djeci, moderator njihovog ponašanja. osim toga opskrbljivač materijala, bodritelj, motivator te promatrač. Djeca svakodnevno imaju slobodu odabira aktivnosti, ali ukoliko odgojitelj vidi poteškoće i uoči da je djetetu potrebna pomoć zajedno s njim odabire aktivnost. Kao odgojitelj dužna sam prepoznati dječje potrebe te pravodobno reagirati na njih. U svakodnevnom govoru ispravljam dječje krivo izgovorene riječi, ali to radim više indirektno tako što za njima samo ponovim pravilnu riječ.

4. Promatrate li kako dijete drži olovku? Ako primijetite da dijete "krivo" drži olovku, ispravljate li ga? Ako je odgovor da, zašto i kako? Ako je odgovor ne, zašto?

Da. Ukoliko dijete krivo drži olovku uvijek mu na svom primjeru pokažem sto je ispravno. Osim toga pazim da dijete svakodnevno sudjeluje u barem jednoj aktivnosti razvoja fine motorike: otkopčavanje i zakopčavanje, ubacivanje kamenčića u neke uske bočice, nizanjem graha po krivudavim linijama i slično. Djeci uvijek prvo ponudim olovku manjih dimenzija, potičem ih na svakodnevno crtanje i uvijek upozorimo roditelje za rad kod kuće, točnije na zajedničku suradnju.

5. Što mislite o metodi Ples pisanja?

Mislim da je iznimno korisna za razvoj motorike i početnog pisanja.

6. Koristite li metodu Ples pisanja u svome radu? Zašto?

Upoznata sam s metodom, ali je nažalost nisam često koristila. Koristila sam je isključivo u individualnim aktivnostima s određenom djecom za razvoj motorike, za poboljšanje početnog čitanja i pisanja. Smatram da je ona jedan od zabavnijih načina usvajanja pisanja. Ja sam za svoje aktivnosti koristila pjenu za brijanje, tempere i ubruse.

7. Gdje se nalazi centar početnog čitanja i pisanja u Vašoj odgojnoj skupini?

Centar početnog čitanja i pisanja nalazi se na samom ulasku u sobu, u desnom dijelu sobe, neposredno uz likovni centar.

8. Kako uređujete centar početnog čitanja i pisanja? Koji se sve materijali nalaze u ovom centru?

Centar je opremljen s dva ormara koji imaju otvorene police, jednim stalkom za slikovnice i jednim manjim zatvorenim ormarom gdje se nalaze materijali i pribori školskih obveznika. U centru se nalaze i kauč i fotelja. Materijali su raspoređeni tako da se svaki materijal podjednako ističe. U samoj sredini centra nalazi se stol sa šest sjedalica. Od materijala imamo stalno ponuđene materijale poput 3D geometrijskih oblika, papire i olovke, drvenu abecedu, slikovnice, različite umetaljke, slamke za provlačenje, vezice, magnetne ploče, pano sa slovima, krede i ploča za pisane i još mnoštvo toga. Osim stalnih materijala centar stalno nadopunjujemo

u skladu s godišnjim dobima. U njemu možemo pronaći različite školjke, pijesak, kamenčiće sa slovima, sličice s različitim motivima...

9. Koliko roditelje zanima i koliko se uključuju u poticanje/učenje djece čitanju i pisanju?

Rekla bih da su roditelji predškolaca uvijek uključeni u poticanje čitanja i pisanja. Ponekad nam daju svoje materijale, radne listiće, audio slikovnice i priče. Roditelji mlađe djece više paze na razvoj govora, usvajanje glasova i slično. Majka jednog dječaka svakodnevno razgovara s nama o pročitanim slikovnicama te iste čita doma djetetu. Konkretno na grupi otprilike osmero roditelja ne pita apsolutno ništa na ovu temu.

INTERVJU 4

Samobor, 20 godina radnog staža

Montessori program, mješovita dobna skupina

1. Na koje načine potičete ranu pismenost kod djece?

Mi u Montessori programu ranu pismenost potičemo od samog polaska u skupinu. Okolina je pripremljena tako da dijete vodi od jednostavnog ka složenom, s lijeva na desno, odozgo prema dolje, od konkretnog prema apstraktnom kroz šest razvojnih područja. To su područje samostalnosti (praktički život), osjetilnosti (senzorika), matematike (matematički um), kozmičkog odgoja (priroda i društvo), jezika i umjetnosti.

Razvoj vještina čitanja, a i pisanja, ustvari započinjemo vježbicama iz područja samostalnosti. To su aktivnosti presipavanja na primjer iz vrča u vrč, aktivnosti prenošenja na primjer žlicom, hvataljkom, pincetom, punim dlanovima ili prstima gdje dijete ustvari usavršava taj pincetni hvat. Uz to još su tu aktivnosti prelijevanja tekućine iz vrča u vrč, rezanje škalicama, šivanje, zakopčavanjem okvira- gumbi, patentni zatvarač i čičak. U jezičnom području Montessori materijali koje najčešće koristimo su metalni okviri i umetci koji su ustvari grafomotoričke vježbe, onda kartice za imenovanje, puzzle s početnim glasom ili nazivom, velika pokretna abeceda, slova od brusnog papira... Djeci često nudimo i aktivnosti pisanja u pijesku. Mislim da na ova područja djeluje i likovno područje, jer kroz područje likovnosti djeca ustvari od najranije dobi kreativno izražavaju svoje osjećaje i događaje pritom koristeći razna likovna sredstva i materijale kroz likovne tehnike.

2. Smatrate li predvještine čitanja i pisanja važnima? Zašto?

Predvještine čitanja i pisanja započinju u najranijoj dobi i izuzetno su važne za cjeloživotni razvoj i učenje. Voljela bih napomenuti da se kod djece javljaju razdoblja posebne osjetljivosti za početno pisanje u dobi od 3,5 do 4,5 godine, a za početno čitanje od 4,5 do 5,5 godine. Pa kao što i sama vidite upravo je to ta vrtićka dob u kojoj je vrlo bitno da mi odgojitelji djelujemo.

3. Koja je Vaša uloga u poticanju početnog čitanja i pisanja?

Kao i u ostalim područjima, uloga odgojitelja je promatranje djeteta, praćenje njegova razvoja i interesa, a u skladu s tim treba planirati i pripremati poticaje i aktivnosti.

4. Promatrate li kako dijete drži olovku? Ako primijetite da dijete "krivo" drži olovku, ispravljate li ga? Ako je odgovor da, zašto i kako? Ako je odgovor ne, zašto?

Pratim kako dijete drži i žlicu i olovku. Olovku najčešće pratim kroz neke vježbice. Što se tiče držanja potičem dijete na pravilno držanje i hvat olovke vlastitim primjerom. Kod nepravilnog držanja olovke koristimo gumeni nastavak za prstiće kako bi se djetetu olakšalo to držanje olovke.

5. Što mislite o metodi Ples pisanja?

O metodi Ples pisanja znam iz istoimene literature. Znači to je metoda kojom se potiče razvoj koordinacije šake i prstiju, fine motorike i grafomotorike uz glazbu, stihove i rimu.

6. Koristite li metodu Ples pisanja u svome radu? Zašto?

U svom radu koristim samo neke elemente iz metode Ples pisanja. Na primjer kružni pokreti pjenom, ploča za bilateralnu koordinaciju, slikanje uz glazbu, pisanje u grizu. Koristimo je jer je zanimljiva i djeci i nama odgojiteljima. A cilj nam je da u budućnosti uvrstimo i primijenimo i ostale elemente iz ove metode.

7. Gdje se nalazi centar početnog čitanja i pisanja u Vašoj odgojnoj skupini?

Centar početnog čitanja i pisanja nalazi se u sobi dnevnog boravka pokraj prozora, na djeci lako dostupnom mjestu. Isto tako, ispred sobe dnevnog boravka nalazi se, hajmo to nazvati pretprostor, koji koristimo za dodatni rad s predškolarcima poput rješavanja radnih listića.

8. Kako uređujete centar početnog čitanja i pisanja? Koji se sve materijali nalaze u ovom centru?

Sve vježbice nalaze se na djeci lako dostupnom mjestu. Na policama se nalaze stalne vježbice, to su metalni okviri i umetci, slova od brusnog okvira, pokretna slovarica... Uz to nalaze se i vježbe koje pripremamo kolegica i ja, ovisno o interesu djece i temi koja se obrađuje. Kao primjer ću izdvojiti kartice kojima smo imenovali kukce, godišnja doba, elemente Afrike, planete, dijelove tijela... A u produžetku jezičnog područja nalaze nam se police s raznim slikovnicama.

9. Koliko roditelje zanima i koliko se uključuju u poticanje/učenje djece čitanju i pisanju?

Suradnja s roditeljima pokazala nam se vrlo uspješna, Roditelji su zainteresirani i odazivaju se na naš poziv kada je riječ o napretku djeteta. Često nam govore što kod kuće rade s djetetom, koje su slikovnice pročitali i tako.

INTERVJU 5

Sveta Nedelja, 15 godina radnog staža

Montessori program, mješovita dobna skupina

1. Na koje načine potičete ranu pismenost kod djece?

U principu radimo grafomotoričke vježbe pomoću Montessori materijala. Na primjer, metalni okviri, to jest geometrijski oblici u dva niza pomoću kojih se dobije jedna aktivnost koju djeca vole, a to je opertavanje geometrijskih oblika i ispunjavanjem ravnim linijama njihova preklapanja u raznim bojama. Imamo i klasifikacijske kartice, pomičnu abecedu i slično.

Što se tiče klasifikacijskih kartica, to su kartice s početnim slovom i slikovnim prikazom koje djeca imenuju, povezuju skupove. Imamo i razne taktilne kartice koje prikazuju čitavu abecedu. Primjer aktivnosti je sličica nekog predmeta i početno slovo, a zatim djeca nižu ostalo. Npr. slika sunca, zatim dijete nabraja što sve počinje tim slovom na primjer suncokret, soba, suncobran... Ove kartice mijenjaju se s obzirom na temu koja se obrađuje, a nalaze se u centru jezika. Uz to odrađujemo razne pjesme, rime, pitalice... Specifično za Montessori program je da mi počinjemo upoznavati dijete s pisanim slovima. To su taktilna slova, točnije od brusnog papira na drvenom podlošku. To se radi zato što je Marija Montessori vjerovala da se djeca češće susreću s malim pisanim slovima nego s tiskanim. Često djeca pišu slova u pijesku ili brašnu prema predlošku.

2. Smatrate li predvještine čitanja i pisanja važnima? Zašto?

Vrlo su važne jer će predvještinama dijete lakše usvojiti čitanje i pisanje u školskoj dobi. Bez poticanja predvještina u dobi kada je to potrebno, dijete neće moći ostvariti svoj puni kapacitet.

3. Koja je Vaša uloga u poticanju početnog čitanja i pisanja?

Mislim da je moja najvažnija uloga biti opskrbljivač, odnosno da moram osigurati dovoljno materijala s obzirom na dječji interes. Važno je djetetu nuditi zanimljive teme kako bi se ono što više interesiralo za početno čitanje i pisanje. Na primjer klasifikacijske kartice sa sličicama

superheroja dječacima su zanimljivije od sličica proljetnica pa tako ponekad treba ubaciti ponešto kako bi se svi zainteresirali.

4. Promatrate li kako dijete drži olovku? Ako primijetite da dijete "krivo" drži olovku, ispravljate li ga? Ako je odgovor da, zašto i kako? Ako je odgovor ne, zašto?

Ja sam učila da će dijete prirodno prihvatiti olovku u ruku kada bude spremno. Ako baš primijetim da dijete od šest godina drži olovku cijelom šakom pokažem tom djetetu na svom primjeru i ne inzistiram na pravilnom držanju. Ponekad znam uzeti olovku i reći mu da je uzme, naravno ne može uzeti olovku cijelom šakom već trima prstima pa na taj način pokušam objasniti kako primiti olovku.

5. Što mislite o metodi Ples pisanja?

Smatram da je metoda vrlo zanimljiva i realna.

6. Koristite li metodu Ples pisanja u svome radu? Zašto?

Ne koristim u smislu te cjelokupne metode, već koristim samo neke elemente. Na primjer crtanje u pjenu, kružni pokreti od manjih prema većima, ležeći crtanje rukama i nogama... Voljela bih jednom isprobati metodu u cijelosti.

7. Gdje se nalazi centar početnog čitanja i pisanja u Vašoj odgojnoj skupini?

Centar početnog čitanja i pisanja nalazi se četvrti u nizu. Montessori soba slaže se u smjeru kazaljke na satu pa tako prvo kreće samostalnost, pa osjetljivost, zatim matematika, potom jezik i na kraju kozmički odgoj.

8. Kako uređujete centar početnog čitanja i pisanja? Koji se sve materijali nalaze u ovom centru?

Materijali su svi koje sam navela do sad; klasifikacijske kartice, metalni okviri, pomična abeceda, a uz to nalaze se i papiri, bojice, olovke...

9. Koliko roditelje zanima i koliko se uključuju u poticanje/učenje djece čitanju i pisanju?

Roditelji se interesiraju tek pred polazak u školi i tek nas tada ispituju radimo li ikakve vježbe za školu s djecom.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Potpis:
